

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Konflikthanteringskunskaper – spelar teoretisk utbildning någon roll vid praktiskt konflikthantering i klassrummet?

En studie om vilka faktorer som påverkar om lärare upplever sig förberedda vid konfliktsituationer i klassrummet

Sara Lundgren och Jonna Vinje

LAU690

Handledare: Pia Williams

Examinator: Lars - Erik Jonsson

Rapportnummer: HT-2611-211

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstrakt

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Konflikthanteringskunskaper – spelar teoretisk utbildning någon roll vid praktisk konflikthantering i klassrummet? En studie om vilka faktorer som påverkar om lärare upplever sig förberedda vid konfliktsituationer i klassrummet.

Författare: Sara Lundgren och Jonna Vinje

Termin och år: HT 2009

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Pia Williams

Examinator: Lars - Erik Jonsson

Rapportnummer: HT-2611-211

Nyckelord: konflikthanteringskurser, konflikthantering, gymnasielärare, erfarenhet, korta lärarprogrammet i Göteborg.

Sammanfattning

Skolan kan vara en konfliktfylld arbetsplats och vi som lärarstudenter upplever att vår utbildning innehåller för lite kurser inom konflikthantering, men är samtidigt inte säkra på att utbildning är den enda faktorn som påverkar hur läraren agerar i konfliktsituationer. Syftet med detta examensarbete är att undersöka huruvida verksamma gymnasielärare känner sig förberedda vid konfliktsituationer i klassrummet och om denna känsla beror på utbildning inom konflikthantering, eller om det finns andra bakomliggande faktorer. Vi vill genom detta ta reda på om det finns ett behov av mer utbildning inom konflikthantering på lärarprogrammet.

De frågor vi ställer oss i studien är om verksamma gymnasielärare uttrycker att de är förberedda för konflikter i klassrummet och varför/varför inte så är fallet. Vidare vill vi ta reda på om konflikthanteringskurser påverkar hur gymnasielärare agerar vid konflikter samt om det finns andra bakomliggande faktorer än utbildning, och i sådana fall vilka de är.

Vår studie baseras på 57 enkäter som gymnasielärare i Göteborg besvarat. Analysen av vårt material är kvantitativ där korstabuleringar av frågorna har gjorts för att lyfta fram så många bakomliggande faktorer som möjligt. Svaren till de öppna frågorna har kategoriserats och sedan kvantitativt analyserats.

Studiens viktigaste resultat är att de flesta lärarna oftast känner sig förberedda vid konfliktsituationer i klassrummet och att de flesta anser att erfarenhet är den viktigaste faktorn till denna känsla. Få respondenter hade läst konflikthanteringskurser, men merparten av dem som hade det menade att det hjälpt dem i konfliktsituationer. Vidare resultat i studien visar på att av de lärare som menar att de sällan känner sig förberedda inför konfliktsituationer i klassrummet, menar de allra flesta att denna känsla beror på brist på utbildning inom konflikthantering.

Förord

Denna studie och rapport har genomförts gemensamt och även om arbetet till viss del har delats upp har båda författarna varit delaktiga i alla delar av arbetet. Vi riktar ett tack till rektorena och övrig personal på skolorna där vi utförde vår undersökning och ett speciellt tack till de verksamma lärare som deltog i vår undersökning.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	7
2 Syfte och frågeställning.....	7
3 Definition av centrala begrepp	8
3.1 Konflikt	8
3.2 Konflikthantering	8
3.3 Elev.....	8
3.4 Student.....	8
4 Bakgrund	9
4.1 Konflikter och konflikthantering i styrdokumentet - Skolans styrdokument.....	9
4.2 Konflikter och konflikthantering i styrdokumentet - Lärarutbildningens styrdokument	10
4.3 Utvärdering av lärarutbildningens konflikt/konflikthanteringsinnehåll.....	12
5 Teoretisk anknytning.....	13
5.1 Konfliktteorier.....	13
5.2 Olika typer av konflikter och konflikthandlingar.....	13
5.3 Språket i konfliktsituationer	15
6 Metod	16
6.1 Val och motivering av metod	16
6.2 Pilotstudie.....	16
6.3 Urval och val av undersökningsgrupp.....	17
6.4 Genomförande	18
6.5 Design av enkäten och metoddiskussion.....	18
6.6 Redogörelse av analysmetod	21
6.7 Diskussion av studiens tillförlitlighet.....	22
6.8 Generaliserbarhet	22
6.9 Reliabilitet	23

6.10 Validitet.....	23
6.11 Etiska överväganden	24
7 Resultatredovisning.....	25
7.1 Upplever lärare sig förberedda i konfliktsituationer i klassrummet - resultat av fråga 1, 1a och 1b	25
7.2 Upplever sig lärare förberedda i konfliktsituationer i klassrummet – analys av fråga 1, 1a och 1b	25
7.3 Har lärare en pedagogisk strategi i konflikter? – Resultat av fråga 2 och 2a.....	27
7.4 Har lärare en pedagogisk strategi i konflikter? Analys av fråga 2 och 2a	28
7.5 Har lärare läst konflikthantering inom lärarutbildningen? - Resultat av fråga 3, 3a och 3b.....	29
7.6 Har lärare läst konflikthantering inom lärarutbildningen? - Analys av fråga 3, 3a och 3b.	29
7.7 Har lärare vidareutbildning i konflikthantering? - Resultat av fråga 4.	30
7.8 Har lärare vidareutbildning i konflikthantering? - Analys av fråga 4.....	30
7.9 Ett scenario - Resultat av fråga 5	31
8 Slutdiskussion.....	32
8.1 Sammanfattande resultatdiskussion	32
8.2 Sammanfattande slutdiskussion med egna reflektioner	34
9 Förslag på vidare forskning.....	36
10 Litteraturlista	37
11 Bilagor:.....	39
11.1 Bilaga 1. Enkäten	40
11.2 Bilaga 2. Datamatriisen.....	43
11.3 Bilaga 3. Kodboken.....	45
11.4 Bilaga 4. Brevet till rektorerna.....	53
11.5 Bilaga 5. Figur 6. Fördelning av lärarnas inom läraryrket antal arbetade år.....	54

Figurförteckning

Figur 1. Strukturering av syfte, frågeställning och enkätfrågor.....	24
Figur 2. Fördelning av lärare som oftast/sällan känner sig förberedda i konfliktsituationer i klassrummet.....	27
Figur 2.1. Kategorisering av orsakerna till varför lärare oftast/sällan känner sig förberedda i konfliktsituationer i klassrummet.....	27
Figur 3. Fördelning av lärare som oftast/sällan har en pedagogisk strategi vid konflikter med elever samt om de oftast/sällan agerar enligt denna strategi.....	29
Figur 4. Fördelning av lärare som har läst konflikthantering inom lärarutbildningen samt deras uppfattning om kursen i relation till konflikthantering i skolan.....	30
Figur 5. Fördelning av lärare som har vidareutbildat sig i konflikthantering.....	31

1 Inledning

”Det är klart att jag hade dödat min syster om hon hade legat med en neger!”

Båda författarna till denna uppsats har under sina studiers gång varit med om olika konfliktsituationer, framförallt under den verksamhetsförlagda delen. I ett fall var det uttalandet ovan som blev upprinnelsen till en stor konflikt mellan både elever och lärare under en religionslektion. Konflikten ledde till slut till en polisanmälan samt avstängning av eleven i fråga. I ett annat fall var konflikten mellan vissa lärare och skolans ledning som till slut ledde till att några lärare valde att lämna skolan. I båda fallen upplevde vi som blivande lärare stor osäkerhet i hur vi skulle bemöta konflikterna.

Just dessa konfliktsituationer kan anses vara extrema, men faktum kvarstår att skolan kan vara en konfliktfylld arbetsplats. De konflikter vi själva upplevt under vår VFU - period har fått oss att fundera över hur väl rustade vi är för att bemöta konflikter när vi senare går ut i arbetslivet. Vi har båda upplevt en brist vad det gäller konflikthanteringskurser i vår utbildning och har diskuterat detta mycket med våra studiekamrater som känner samma sak. Vi har även tagit del av rapporter där andra lärarstudenter har uttryckt samma brist i utbildningen. Dessa rapporter kommer vi att återknyta till i bakgrunden i detta arbete.

När det så var dags att börja skriva uppsats blev frågorna kring hur verksamma lärare upplever sin förmåga att hantera konflikter i skolan ett naturligt ämnesval för oss. Vi vill ta reda på om den brist på utbildning vi har upplevt inom den högskole- såväl som verksamhetsförlagda delen gällande konflikthantering är berättigad och om konflikthanteringskurser är något som behöver få mer utrymme på lärarutbildningen eller om en lärares upplevda säkerhet i konfliktsituationer är beroende av andra eller fler faktorer än utbildning.

Vi har valt att fokusera på konflikter mellan lärare och elever och kommer att genomföra vår undersökning bland yrkesverksamma gymnasielärare.

2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna undersökning är att genom en enkätstudie studera verksamma gymnasielärares upplevelser av konflikthantering i skolan, samt vilken betydelse de tillskriver konflikthanteringsutbildning i sitt arbete med eleverna.

Syftet är också att ta reda på om teoretiska kunskaper inom konflikthantering påverkar deras agerande. Studien avser också att identifiera andra faktorer som kan påverka lärares agerande i konflikter med elever.

Vi kommer inte att undersöka vad en konflikt är eller på vilket sätt man bäst hanterar en konflikt mellan lärare och elev i klassrummet utan vår fokus kommer att ligga på det eventuella behovet av konflikthanteringskurser inom lärarutbildningen.

För att uppfylla vårt syfte har vi valt att utgå från tre frågor.

1. Uttrycker gymnasielärare att de är förberedda för konflikter i klassrummet? Varför/Varför inte?
2. Påverkar konflikthanteringskurser hur gymnasielärare agerar vid konflikter?
3. Finns det andra faktorer än utbildning bakom gymnasielärares agerande vid konflikter och i sådana fall vilka?

För att få större förståelse för konflikthanterings förutsättningar i skolan och på lärarutbildningen har vi studerat styrdokumentet för dessa båda skolformer. För att kunna besvara våra frågeställningar och även vårt syfte är det av vikt att vi vet vad som förväntas av högskolorna i Sverige vad gäller konflikthantering och även vad gymnasieskolans styrdokument säger om ämnet. Vi ser detta som delar av vår undersöknings bakgrund och teoretiska anknytning och kommer beskriva det mer ingående nedan.

3 Definition av centrala begrepp

3.1 Konflikt

I Nationalencyklopedin förklaras begreppet konflikt som: motsättning, strid eller tvist som kräver lösning. I Svenska akademins ordbok förklaras begreppet på följande vis: ”förhållande av motsättning l. strid mellan människor l. stator o. dyl. l. mellan åsikter, intressen, tankar, begrepp o. d; tvist, slitning, friktion; kollision, stridighet kamp; särsk. i fråga om intressemotsättningar mellan arbetsgivare o. arbetare: strid, tvist o. d.”¹

I sin bok *Konflikthantering i skolan – den andra baskunskapen* förklarar Ellmin begreppet konflikt som: ”En konflikt existerar när oförenliga aktiviteter inträffar. En aktivitet som är oförenlig med en annan är en sådan som förhindrar, blockerar, stör eller skadar eller på annat sätt gör den andra aktiviteten mindre sannolik eller effektiv.”²

När vi beskriver konflikter eller konfliktsituationer i denna studie har vi Ellmins definition i åtanke, vilket innebär att vad som upplevs som en konflikt är subjektivt.

3.2 Konflikthantering

När vi talar om konflikthantering i uppsatsen menar vi det sätt lärare väljer att hantera konflikter på. Konflikthantering kan, beroende på hur den görs, leda till en destruktiv eller konstruktiv lösning på konflikten. Hur dessa olika lösningar kan uppnås kommer beskrivas vidare i teoridelen.

3.3 Elev

Med elev menar vi en person som går i grund- eller gymnasieskolan.

3.4 Student

Med student menar vi en person som läser vid universitet eller högskola.

¹ Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/konflikt>, 2009-12-10, Svenska akademins ordbok, <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>, 2009-12-10.

² Ellmin, *Konflikthantering i skolan – den andra baskunskapen*. Stockholm: Natur och Kultur. 2008:11.

4 Bakgrund

I detta kapitel kommer vi gå igenom gymnasieskolans och lärarutbildningens styrdokument. Skolans styrdokument står för de ramar som lärarna måste arbeta inom. Det är därför av vikt för oss att veta vad gymnasieskolans styrdokument förväntar sig att lärare skall kunna vad gäller konflikter och konflikthantering. Vidare vill vi i detta kapitel se om dessa förväntningar kan infrias genom de kurser som den Korta lärarutbildningen vid Göteborgs universitet består av. Därför kommer vi även att titta på högskolans styrdokument och Göteborgs Korta lärarutbildnings kursplaner.³ Anledningen till att väljer att fokusera på just Korta lärarprogrammet är att vi själva har erfarenhet av denna utbildning.

4.1 Konflikter och konflikthantering i styrdokumentet - Skolans styrdokument

Vi har hittills haft fyra läroplaner i Sverige: Läroplan för grundskolan 1962 (Lgr 62), Läroplan för grundskolan 1969 (Lgr 69), Läroplan för grundskolan 1980 (Lgr 80) samt Läroplan för de frivilliga skolformerna 1994 (Lpf 94).⁴ Konflikter och konflikthantering har tagits upp på olika sätt och olika mycket i läroplanerna. Både Ellmin och föreningen Sveriges Lärare för Fred tematiserar dessa och vi har även tittat på hur de faktiska läroplanerna ser ut.⁵ Man kan säga att konflikters varande i läroplanerna har kommit och gått. I Lgr 62 nämns inte konflikter och hur de ska hanteras, men i läroplanen som kom sju år senare, 1969, tas konflikter upp och man ger till och med en lösning på hur de ska hanteras, nämligen genom omröstning.⁶ I vår näst nyaste läroplan, Lgr 80, tar man även upp konflikter och hur de ska hanteras. De ska lyftas fram och genom samtal och diskussioner och lösas gemensamt. Man vill alltså i Lgr 80 att konflikter ska behandlas aktivt och i läroplanen kan man läsa att "[s]kolan skall grundlägga en vilja att söka fredliga lösningar på konflikter" och "skolan ska aktivt påverka barnen att ta ställning i dessa frågor".⁷ Förutom att läraren uppmanas att lyfta fram konflikter och att konflikter och konfliktlösningar ska diskuteras i de många naturliga sammanhang som de finns i skolan, påpekas också att man inte ska framställa samhället som harmoniskt och konfliktlöst.⁸ Vi ska nu se hur de aktuella styrdokumentet ser ut.

I dagens läroplan är inte konflikthantering i fokus, utan det är *diskriminering*, och *kränkning* som är centrala begrepp i dagens styrdokument.⁹ Själva ordet konflikt nämns inte i skollagen om gymnasieskolverksamhet.¹⁰ Det finns en relativt nypublicerad broschyr med allmänna råd och kommentarer från skolverket där man kan läsa om hur likabehandling, diskriminering och kränkande behandling ska hanteras i skolan, men konflikter eller konflikthantering nämns inte

³ Högskoleförordningen. Bilaga 2: www.hsv.se/lagochratt/lagarochregler. 2009-12-17, samt Utbildnings och forskarnämnden för lärarutbildningens hemsida för länkar till respektive kursplan:

<http://www.ufl.gu.se/utbildning/kortaprogrammet/auo/>. 2009-12-17.

⁴Lgr 62 (1962) *Läroplan för grundskolan*. Kungliga Skolöverstyrelsen. Stockholm: SÖ – Förlaget.

Lgr 69 (1969) *Läroplan för grundskolan. Allmän del*. Skolöverstyrelsen. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Lgr 80 (1980) *Läroplan för grundskolan. Allmän del*. Skolöverstyrelsen. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Lpf 94 *Läroplan för de frivilliga skolformerna Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda*. Stockholm: Fritzes 2009.

⁵ Ellmin, 2008:37–41, <http://www.larareforfred.se/lgr80>. 2009-12-03.

⁶ Lgr 69:89.

⁷ Lgr 80:17, 33.

⁸ Lgr 80:33.

⁹ Lpf 94.

¹⁰ <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100>. 2009-12-17.

heller i denna.¹¹ I denna broschyr, precis som i skollagen, talas det om att skolorna ska upprätta planer för likabehandling och om hur diskriminering och kränkande behandling ska förebyggas och motverkas.¹² Dessa saker är naturligtvis eftersträvansvärda, men med stöd i litteraturen, skulle större fokus på konflikthantering och förebyggande av konflikter, det vill säga ett öppet klimat, god kommunikation, et cetera leda till att mycket av mobbningen, diskrimineringen och kränkningarna kanske kunna undvikas.¹³

Lpf 94 är den läroplan dagens gymnasieskola följer. Man har valt att inte lyfta fram konflikt eller konflikthanteringsbegreppen i den, och det finns inga direkta angivelser om hur man ska förhålla sig i konfliktsituationer. I stället står det i läroplanen hur eleverna ska vara mot varandra och mot andra. Här är ett mål att sträva mot att eleven ”kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen, [...]”.¹⁴ Vidare står i Lpf 94 att skolan ska sträva mot att eleverna respekterar andra och inte accepterar förtryck eller kränkande behandling, vare sig mot sig själva eller mot andra. Eleverna ska också lära sig att förstå andra folk och kulturer.¹⁵ Ett annat mål är att varje elev ”Utvecklar sin vilja att aktivt bidra till en fördjupad demokrati i arbetsliv och samliv, [...]”.¹⁶ Demokratiska värderingar och värdegrunder är viktiga begrepp i Lpf 94.¹⁷ Alla dessa och fler saker som står i Lpf 94 kan ses som förutsättningar för en god konflikthantering, men själva begreppen konflikter mellan människor och konflikthantering står det alltså ingenting uttalat om i denna läroplan. De hittills nämnda styrdokumentet har främst eleven i fokus, men vi vill även ta reda på vad som gäller för studenter därför kommer vi nu titta på styrdokumentet som gäller för lärarutbildningen.

4.2 Konflikter och konflikthantering i styrdokumentet - Lärarutbildningens styrdokument

Vi har tittat på olika dokument som påverkar hur lärarutbildningen ser ut. På grund av uppsatsens tidliga och rumsliga begränsningar har vi inte kunnat ta med hur den planerade nya lärarutbildningen kommer att se ut, utan vi har lagt vår fokus på den nuvarande.

Riksdagen beslutade 2006 att konstruktiv konflikthantering skulle finnas med i lärarutbildningen, men den dåvarande regeringen valde att inte ta med det i examensförordningen.¹⁸ Således står i den gällande examensförordningen inget specifikt om konflikthantering utan kraven som finns för att få sin lärarexamen är bland annat att studenten ska kunna ”- visa förmåga att förmedla, förankra och tillämpa gällande regelverk som syftar till att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever.”¹⁹ Det gällande regelverk som syftas till är skollagen, och man ser också tydliga likheter i utformningen av skollagen och examensförordningen. Precis som argumenterats ovan, menar vi dock att detta inte är detsamma som att besitta konflikt och konflikthanteringskunskaper. Som tidigare nämnts var 1980-talets läroplan utformad på

¹¹ Skolverket, *Allmänna råd och kommentarer för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*. Stockholm: Fritzes 2009.

¹² Skollagen 14a kap. Åtgärder mot kränkande behandling. 2§-10§.
<http://www.notisum.se/mp/sls/lag/19851100.htm>. 2009-12-27.

¹³ Ellmin, 2008:22, 36

¹⁴ Lpf 94:12.

¹⁵ Lpf 94:12.

¹⁶ Lpf 94:12-13.

¹⁷ Lpf 94:3.

¹⁸ Ellmin, 2008:42.

¹⁹ Högskoleförordningen. Bilaga 2: www.hsv.se/lagochratt/lagarochregler. 2009-12-19.

ett sätt som gjorde att konflikter och konflikthantering fick och skulle ta plats i skolvardagen. Ellmin menar att det redan då ställde till med problem att lärarna inte var nog utbildade inom detta område.²⁰ Situationen verkar vara liknande idag. Även om begreppen konflikter och konflikthantering inte längre har någon plats i dagens läroplan för skolan, så finns risken att många utbildade lärare saknar kunskaper inom konflikthantering. Detta blir tydligt bland annat i den statliga offentliga utredning (SOU) som gjorts inför den nya lärarutbildningen.²¹ I denna undersökning menar man att ”vissa kunskaper och färdigheter är nödvändiga för alla lärare oavsett inriktning och oavsett skolväsendets organisation.”²² Bland dessa färdigheter finns som en grupp ”Sociala relationer, konflikthantering och ledarskap”.²³ Dessa kunskaper ska enligt SOU:n utvecklas i det som kallas det Allmänna utbildningsområdet (AUO).²⁴ Vi ska som ett exempel lyfta fram de nuvarande AUO - delarna på det Korta lärarprogrammet vid Göteborgs universitet.

I den första kursen på det Korta lärarprogrammet i Göteborg, LAU 630, behandlas konflikter i viss mån.²⁵ Här handlar det främst om systemkonflikter och rollkonflikter, och alltså inte om interpersonella konflikter mellan lärare och elever eller mellan elever. Kursen tar bland annat upp de värdekonflikter som finns i läroplanen. LAU 630 består av tre delkurser: *Skolans plats i samhället* och *Skolans arbete - vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet A & B*. Ingen av dessa delkurser måste enligt kursplanen tematisera specifikt konflikthantering, men trots det kan man alltså läsa i kursens undervisningsplan att olika slags konflikter tematiseras i den.²⁶

LAU 670 är även den indelad i tre olika delkurser.²⁷ Delkurs ett och tre behandlar ämnesdidaktiken och delkurs två handlar om teorier om lärande och lärandets villkor. Denna delkurs består dels av en gestaltungsuppgift och dels en mer teoretisk del. I delkursen ska åtta teman behandlas, varifrån ett är ”Ledarskapsteori och konflikthantering” och ett annat är ”Skolans strategier mot mobbning och annan kränkande behandling”.²⁸ I kursplanens mål för vad studenten ska kunna vid avslutad kurs står ingenting uttryckligen om konflikthantering, utan att studenten ska kunna ”hantera den sociala gruppdynamiken i skolans organisation”.²⁹ Fastän konflikthantering är ett av de teman som ska behandlas i kursen så finns det i litteraturlistan ingen litteratur som direkt tar upp konflikthantering och modeller eller teorier inom ämnen.³⁰ Det är alltså en integrerad del av kursen som inte är tydligt synlig mer än i kursplanen.

Den näst sista kursen på det Korta lärarprogrammet i Göteborg är LAU 680 *Lärarprofessionens elevuppdrag*.³¹ Denna kurs är på 15 högskolepoäng, uppdelat i två delkurser om 9 respektive 6 högskolepoäng. Den andra kursen på 6 högskolepoäng handlar

²⁰ Ellmin, 2008:51.

²¹ SOU 2008:109 *En hållbar lärarutbildning*. 2008: 198, 318. (Härifrån och framåt kommer det refereras till denna som SOU 2008:109:XX där XX står för sidohänvisningen).

²² SOU 2008:109:16.

²³ SOU 2008:109:17.

²⁴ SOU 2008:109:198.

²⁵ http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1253/1253583_LAU630_kursplan_ht08_080703_.pdf

²⁶ Undervisningsplan för LAU 630: *Skolans plats i samhället*:

http://kursportal.student.gu.se/inst/L1L%C4R%7C_%7CNONE/LAU630HT08/filuppladdning/browse2.php?dir=Kursmoment%2FDelkurs+1&ticket=ST-1352803-kQ4VXL1yECCQytthf2kb-cas, 2009-12-03.

²⁷ http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1253/1253581_LAU670_kursplan_ht08_080703.pdf

²⁸ http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1253/1253581_LAU670_kursplan_ht08_080703.pdf:2.

²⁹ http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1253/1253581_LAU670_kursplan_ht08_080703.pdf:3-4.

³⁰ http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1253/1253580_rev_LAU670_litt_081216_just081218.pdf

³¹ http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1276/1276251_LAU680_kursplan_ht09_090528.pdf

om vetenskapliga metoder och behandlar inte konflikter på något sätt. Den första delkursen, *Mänskliga möten*, innehåller teman som har att göra med globalisering och informationsteknologi och hur de påverkar samhället, skolan och eleverna. Delkursen ska också ta upp kommunikativa mönster och kulturmöten. När man tittar på vilka mål studenten ska ha uppnått efter genomförd kurs handlar det sammanfattningsvis om etiska värden, kulturella och språkliga identiteter, samhällsinitiativ som uppmärksammar och bearbetar bland annat värdegrundsfrågor samt hur livsvillkoren bland unga och vuxna påverkas av globalisering. Anmärkningsvärt är att denna delkurs, som inte uttalat har att göra med konflikter och konflikthantering, är den kurs där studenterna har en schemalagd dag tillägnad just konfliktsituationer och konfliktlösning.³²

Den sista kursen på det korta lärarprogrammet i Göteborg heter LAU 690 och består av ett examensarbete som ska motsvara 15 högskolepoäng. Huruvida studenterna får tematisera konflikthantering i denna kurs är helt beroende av vad de väljer att undersöka i sitt examensarbete.

Sammanfattningsvis kan man säga att det på det Korta lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet finns med i kursplanen att konflikthantering ska behandlas. Det är anmärkningsvärt att den mest påtagliga konflikthanteringsdelen är förlagd till en kurs som inte har konflikthantering med i dess kursplan.

4.3 Utvärdering av lärarutbildningens konflikt/konflikthanteringsinnehåll

Även om det inte står explicit i varken våra eller elevernas styrdokument att konflikthantering är ett krav, så framhålls i forskning och litteratur att det behövs. Ellmin drar slutsatsen att konflikthanteringskunskaper och framförallt erfarenhet inom konflikthantering saknas hos många lärare. Han sammanfattar olika studentuppsatser och andra studier och kommer fram till att det är framförallt den praktiska konflikthanteringen som saknas i lärarutbildningen. Han menar att det är svårt för lärare att jobba med de olika konflikthanteringsmodeller som vissa skolor använder sig av, för ofta har lärarna för lite kunskap om modellerna. Alla de modeller och program som finns i konflikthantering är säkerligen bra, men Ellmin menar att man inte ska glömma att lyssna på de yrkesaktiva lärarna och deras erfarenheter, vi vet nämligen egentligen inte hur bra modellerna och programmen verkligen fungerar, här saknas det enligt Ellmin forskning. Vidare menar han att många lärare litar mer till sin yrkeserfarenhet än till modeller kring konflikthantering och att det inte behöver vara av ondo.³³

Vibe Aarkrog har på uppdrag av Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning (UFL) i Göteborg gjort en utvärdering av vad studenterna vid det Korta lärarprogrammet 2005 och 2006 i Göteborg tyckte om sin utbildning.³⁴ Hennes undersökning bestod dels av intervjuer med de studerande och dels av ett seminarium där programmets lärare, studenter och VFU-ledare diskuterade hur man skulle kunna förbättra kursernas innehåll. Aarkrogs resultat är att det finns ett uttalat behov av och en önskan om mer fokus på konflikthantering inom utbildningen. Vidare framkommer i SOU 2008:109 under rubriken 2.4.6

³² Undervisningsplanen för LAU 680 ht 2009:

http://kursportal.student.gu.se/inst/L1L%C4R%7C_%7CNONE/LAU680_HT09/filuppladdning/browse2.php?dir=Kursmoment%2FDelkurs+1-M%E4nskliga+m%F6ten&ticket=ST-1350841-HyNUCCxojbnX56gZXTqW-cas. 2009-12-03.

³³ Ellmin, 2008:48,63, 64.

³⁴ Aarkrog, *Evaluering af 'Korta programmet' – En læreruddannelse på Göteborgs Universitet*. UFL-rapport, nr 2007:01. Göteborgs universitet – Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning. Göteborg. 2007.

Kunskapsområden som behöver förstärkas i en ny lärarutbildning att bland de lärare som besvarade en enkät som skickades ut under våren 2008 (72 % av cirka 8000) fanns även en önskan om mer konflikthanteringskurser inom lärarutbildningen. Lite anmärkningsvärt är dock att denna önskan hamnar ganska långt ner på listan om vilka slags kunskaper man önskat sig mer av i sin utbildning. Förstärkning inom pedagogiskt ledarskap är dock något som önskas av hela 62 % av de tillfrågade lärarna. Man kan fundera över om inte konflikthantering ingår i denna rubrik. Det går, trots det relativt låga antalet lärare som önskar sig mer konflikthantering i utbildningen, att läsa lite senare i SOU:n att ”Den ofta framförda efterfrågan på mer kunskaper i konfliktlösning är ett annat tecken på att relationerna i skolan mellan lärare och elever eller eleverna emellan många gånger är mer problematiska och svårösta än man kanske hade tänkt sig.”³⁵

5 Teoretisk anknytning

Som framgår av vårt syfte kommer vi inte att detaljerat beskriva konfliktmodeller eller olika typer av konflikthanteringsteorier. Vi kommer däremot i detta kapitel ge en generell överblick om vad forskningen säger om konflikter och konflikthantering. Anledningen till detta är att vi vill öka förståelsen för enkätundersökningens svar. Vi anser att det trots vårt syftes avgränsning krävs en grundläggande kunskap om teorier kring konflikter och konflikthantering för att kunna analysera undersökningens resultat och dra paralleller till styrdokument och skolans vardag på ett relevant sätt. Denna teoretiska anknytning till vår studie presenteras nedan där vi främst kommer att använda oss av Roger Ellmins ovan berörda sammanfattande bok *Konflikthantering i skolan - den andra baskunskapen*.

5.1 Konfliktteorier

Ellmin beskriver hur forskningen framställt konflikter genom åren och visar att det inte är något nytt fenomen att tematisera konflikter och deras lösning i skolan. Redan på 1960- och 1970- talen framhölls att konflikter i skolans yngre åldrar och förskolan är mer talrika än i de högre åldrarna och betoningen låg framförallt på konflikter mellan lärare och elever. På 1980-talet börjar man dock tala om intrapersonella konflikter och även om hur man som lärare ska kunna lösa konflikter med andra vuxna, till exempel föräldrar, andra lärare, etc. Konfliktforskningen under detta decennium har kommit fram till att konflikter ofta beror på hur samhället ser ut, forskningen menar vidare att lärarna inte låter eleverna utvecklas socialt genom sina konflikter, utan under begreppet konfliktlösning förstår man att konflikten ska brytas. Mycket av konflikterna förklaras på 1980-talet genom brist på kommunikation mellan lärare och elever, samt brist på ett socialt samspel i klassrummet. Just den här avsaknaden av öppenhet i samtal i skolmiljön blir viktiga aspekter kring konfliktforskningen på 1990- och 2000-talen. Litteraturen framställer dock att det på 1990-talet inte fanns så mycket forskning kring konflikter och att det på 2000-talet snarare har handlat om mobbing och våld i skolan, än om konflikter.³⁶

5.2 Olika typer av konflikter och konflikthandlingar

Konflikter kan uppstå på grund av olika bakomliggande faktorer, och ett första steg mot att börja förstå konflikter och de situationer de för med sig kan vara att känna till att det finns flera olika typer av konflikthandlingar, det vill säga olika sätt att agera på när man är del i en konflikt. I det här sammanhanget är det viktigt att tänka på att konflikter bör betraktas som

³⁵ SOU 2008:109:140.

³⁶ Ellmin, 2008:29-37.

processer som beroende på hur de hanteras kan utvecklas i olika riktningar som i sin tur mynnar ut i olika handlingar³⁷.

Beroende på hur man hanterar en konflikt kan resultatet bli antingen konstruktivt eller destruktivt. Ellmin visar på de faser som är vanliga i en destruktiv respektive konstruktiv konflikts utveckling. Som lärare kan det vara en hjälp att vara medveten om dessa faser för att kunna vända en destruktiv konflikt till en konstruktiv.³⁸ Vi vill åskådliggöra dessa faser då en del av vårt syfte är att ta reda på hur gymnasielärare agerar i konfliktsituationer. Eventuellt kommer vi kunna dra paralleller mellan dessa faser och vårt undersökningsresultat.

Vi har för tydlighetens skull valt att sammanställa dessa olika faser i en tabell. Informationen i tabellen är hämtad ur litteraturen.³⁹

<u>Destruktiv konflikt</u>	<u>Konstruktiv konflikt</u>
Toleransfasen: småbråk och annat som oftast ignoreras.	Samarbetsfasen: man erkänner ett gemensamt problem och ser att det finns ett gemensamt intresse att lösa problemet.
Kringgående fasen: energi läggs på att försöka dölja den faktiska konflikten, och fokus hamnar på annat.	Kommunikationsfasen: man talar öppet med varandra utan att ifrågasätta den andres känslor, man försöker se saken ur den andres perspektiv.
Offentliga fasen: konflikten syns nu utåt, och det finns ofta synliga syndabocker i denna fas.	Erkännandefasen: man erkänner den andres behov och intressen.
Krav - på - lösning fasen: här görs snabba åtgärder som ofta går ut över syndabocken. Exempelvis kan en elev visas ut ur klassrummet. Här har sakfrågan oftast hamnat i skymundan och det har uppstått en maktkamp. Medling utifrån krävs för att lösa konflikter på detta stadium.	Resursfasen: här utnyttjas alla tillgängliga resurser; organisatoriska, materiella och personliga.

Som vi ser i tabellen är det viktigt att ta tag i konflikten med en gång, något som även Eriksson och Jordan understryker.⁴⁰ I en skolsituation skulle det kunna innebära att läraren inte ignorerar småbråk utan försöker lyfta fram konflikten och samtala fram en lösning oavsett om konflikten involverar enbart elever eller en elev och läraren själv. Den ovan beskrivna forskningen visar med andra ord att redan de första faserna av en konflikt är viktiga för hur den utvecklas. Samarbete som båda är villiga till och vill uppnå, goda relationer och god kommunikation påverkar hur människor hanterar konflikter i en positiv riktning.

³⁷ Eriksson, <http://gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/19776>, 2009-12-10.

³⁸ Ellmin, 2008:75-96.

³⁹ Ellmin, 2008:75-96.

⁴⁰ Se Eriksson och Jordan på <http://gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/19776>, 2009-12-10.

5.3 Språket i konfliktsituationer

Vår människosyn och vår syn på barns utveckling påverkar hur vi tänker kring konflikthantering. Ellmin skriver att vi idag har en helhetstänkande syn på människan, något som kallas interaktionism.⁴¹ Detta innebär att tanken, känslan och handlingen är integrerade delar av människan som påverkar henne tillsammans med miljön hon befinner sig i. Därför bör man be konfliktdeltagarna själva beskriva och sätta ord på konflikten och det som omger den. Som vi även sett ovan är det alltså viktigt för en konstruktiv utgång av en konflikt att man kan tala om och sätta ord på sina känslor. Språket är även viktigt för att kunna reflektera. Således är ett gott språk centralt vid konflikthantering både för att kunna uttrycka sina egna känslor, och för att förstå den andres. Överhuvudtaget att kunna lyssna och uttrycka sig är en förutsättning för att kunna lösa eventuella konflikter, en grund till varför Ellmin kallar språket för den första baskunskapen och konflikthantering för den andra.⁴² Även i Lpf 94 tas språket upp som en viktig del. Läraren ska ge eleven stöd i språk och kommunikationsutveckling.⁴³ Det står även att "Läraren ska öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av dessa."⁴⁴ I skolan kan detta till exempel ta sitt uttryck i att läraren genom att själv ha ett genomtänkt språk visar elever att man kan lösa konflikter genom samtala och respektera varandras åsikter.

I Colnerud och Granström kan man läsa lite mer ingående om vikten av att som lärare ha ett yrkesspråk.⁴⁵ Det är viktigt inte bara för att kunna hantera olika situationer i klassrummet som kan vara störande för undervisningen, utan även för att verbalt kunna hantera situationer som innebär en kränkning av andra elever eller läraren själv. Colnerud och Granström menar att ett gemensamt yrkesspråk inom lärarkåren är ett viktigt steg på vägen till att kunna skilja på den professionella rollen som lärare, och ens person.⁴⁶ Som vi har sett i konflikthanteringsteorin är ett steg mot god konflikthantering att ha ett språk och kunna kommunicera sina känslor genom detta språk. Både Eriksson och Ellmin menar att en annan förutsättning för att kunna hantera en konflikt är att den inte får bli för personlig.⁴⁷ Man måste kunna använda sig av sin professionalitet och inte blir provocerad på personligt plan. För att undvika detta är det alltså viktigt att som lärare kunna skilja på sin yrkesidentitet och den egna identiteten. Colnerud och Granström menar att språket är det viktigaste verktyget för att utveckla och behålla en vetenskaplig bas inom ett professionellt yrke, och om det då saknas inom lärarkåren förhindrar det att läraren kan betraktas som en professionell yrkesgrupp.⁴⁸ Genom den professionella identiteten skyddas den personliga identiteten, vilket innebär att man som lärare har lättare för att gå in i konfliktsituationer om man känner att man är skyddad av den professionella delen av jaget.

För att sammanfatta kapitlet leder olika ageranden i en konfliktsituation antingen till destruktiva eller konstruktiva utvecklingar av konflikten. Grundläggande för en konstruktiv utveckling är en god kommunikation där de involverade parterna både kan ge ord på sina känslor och lyssna och respektera den andra parten/parterna i konflikten. Vi kommer nu redogöra för vilken metod vi valt för att uppfylla vårt syfte.

⁴¹ Ellmin, 2008:105.

⁴² Ellmin, 2008: 8, 126.

⁴³ Lpf 94:11.

⁴⁴ Lpf 94:13.

⁴⁵ Colnerud och Granström. *Respekt för läraryrket. Om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. Stockholm: HLS förlag. 2002:109.

⁴⁶ Colnerud och Granström, 2002.

⁴⁷ Ellmin, 2008 och Eriksson, 2008.

⁴⁸ Colnerud och Granström, 2002.

6 Metod

6.1 Val och motivering av metod

För att uppfylla vårt syfte och frågeställning valde vi att göra en enkätundersökning med verksamma gymnasielärare i Göteborgs kommun. Vi ville ta reda på hur lärare på gymnasiet upplever konflikthantering i skolan samt vilken betydelse de tillskriver konflikthanteringsutbildning i sitt arbete med eleverna. Syftet var också att ta reda på om teoretiska kunskaper inom konflikthantering påverkar deras agerande samt att identifiera andra faktorer som kan påverka lärares agerande i konflikter med eleverna.

Vi valde därför att göra en respondentundersökning. Vid en respondentundersökning är det svarspersonerna och deras skriftliga eller verbala uttryck som är studieobjekten och dessa undersökningar kan genomföras genom antingen intervjuer eller frågeundersökningar.⁴⁹ Vi ville på så kort tid som möjligt få ett så stort undersökningsmaterial som möjligt och bestämde oss därför att helt och hållet fokusera på att göra en frågeundersökning genom en enkät. Vi hade kunnat kombinera enkäterna med intervjuer, men efter att i en pilotstudie ha testat båda dessa tillvägagångssätt rörande våra frågor på lärare i vår bekantskapskrets kom vi fram till att en enkätstudie var en användbar metod i förhållande till våra frågor. Vi valde dessutom att i enkäten använda oss av så kallade öppna frågor, där lärarna fick möjlighet att fritt uttrycka sig. Svaren blev på så vis mer fylliga och uttömmande än om vi enbart använt oss av färdiga svarsalternativ. I *Metodpraktikan* nämner även författarna att man vanligtvis håller sig till en metod om inte fördelarna med flera metoder i samma undersökning bedöms vara högre än nackdelarna med att bara ha en.⁵⁰ Då vi anser att fördelarna med fler metoder i vårt fall inte skulle väga upp nackdelarna med att koncentrera sig på en metod valde vi därför att enbart använda oss av enkäter. Enkätstudier är bra om man, som vi, vill se om det finns samband mellan olika företeelser som till exempel mellan utbildning inom konflikthantering och en eventuell upplevd känsla av säkerhet i konfliktsituationer i klassrummet.⁵¹ Det är även bra om man vill nå fler personer.⁵² De brister som finns med metoden är att undersökningen blir påverkad om frågorna är utformade på fel sätt, något vi kommer beröra närmre nedan. Det kan även förekomma brister i administrationen och databearbetningen.⁵³ Som vi kommer att beskriva vidare nedan så valde vi att närvara vid ifyllandet av våra enkäter och på så sätt har vi undvikit de rent administrativa problemen. Vår undersökning är inte heller av den storleken som krävs för att databearbetningen ska bli ett överhängande problem. Därför valde vi denna metod trots de nackdelar som finns beskrivna i litteraturen.

6.2 Pilotstudie

Efter arbetet med att färdigställa enkäterna testade vi dem, som sagts ovan, på några av våra bekanta som arbetar som lärare. Efter denna pilotstudie bestämde vi oss för att använda oss av svarsalternativen oftast eller sällan istället för ja eller nej. Både vi och testpersonerna ansåg att svarsalternativen ja/nej var för definitiva. Testpersonerna ansåg att det kändes lättare att fylla i svarsalternativen oftast/sällan än ja/nej, då de situationer som enkätfrågorna berör ofta inte är så lätta att sätta ett så definitivt svar på som ja/nej är.

⁴⁹ Esaiasson m.fl. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle individ och marknad*. Stockholm: Nordstedt. 2009:258.

⁵⁰ Esaiasson m.fl. 2009: 263.

⁵¹ Johansson och Svedner, *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget. 2004:31.

⁵² Stukát, *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. 2005: 42.

⁵³ Johansson och Svedner, 2004:30.

Vi bestämde oss även för att använda oss av den något olyckliga formuleringen ”pedagogisk strategi” i fråga 2 efter att ha testat enkäten på våra lärarbekanta. Vi kommer beskriva varför detta var ett olyckligt val närmre nedan.

Av våra testpersoner var det ingen som reagerade på formuleringen av enkätfråga 5, vars problematik vi även kommer att presentera vidare nedan.

6.3 Urval och val av undersökningsgrupp

Efter det att arbetet med att färdigställa enkäterna var klart tog vi kontakt med de skolor vi valt ut. Hur det urvalet gick till beskrivs vidare nedan. Av anonymitetsskäl kommer vi ej nämna skolorna vid namn. Vi skickade ett brev till skolornas rektorer där vi förklarade vilka vi var och vad vi ville.⁵⁴ Brevet redovisas i bilaga 4. Vi klargjorde att vi ville komma till skolans lärarrum och sitta där under lunchen och dela ut våra enkäter i utbyte mot en kaka. Vi förklarade uppsatsens syfte för rektorerna, men bad dem att inte berätta det för lärarna då vi inte ville riskera att resultatet av lärarnas svar skulle påverkas. Vi fick snabbt svar från samtliga skolor utom en, som trots påminnelser och telefonsamtal inte gick att nå. Denna skola räknar vi som bortfall.

Ett fåtal lärare fyllde i enkäten fel, då de antingen missat en fråga helt eller fyllt i till exempel både svarsalternativet oftast och sällan. I något enstaka fall då vi inte kunnat se någon röd tråd i de övriga av lärarens svar har vi valt att bortse från just den enkäten i den specifika frågan det gäller. Detta har resulterat i enstaka bortfall i vissa enskilda frågor. Detta har dock varit ytterst ovanligt och finns tydligt redovisat i resultatdelen nedan.

Vi har i efterhand skickat ett mail till de skolor vi besökt och tackat för hjälpen.

Då undersökningens syfte är att undersöka gymnasielärares upplevelser av konflikthantering i skolan och vilken betydelse de tillskriver konflikthanteringsutbildning samt om teoretiska kunskaper och andra faktorer påverkar deras agerande i konfliktsituationer med elever har vår undersökningspopulation varit just gymnasielärare med svensk lärarutbildning. Anledningen till att vi begränsat oss till de lärare som har en svensk lärarutbildning är att det är just den svenska lärarutbildningens syn på utbildning inom konflikthantering som vi intresserar oss för. Vi har även begränsat vårt urval till gymnasielärare i Göteborg. Med tanke på möjligheten att generalisera våra resultat är detta en avgörande brist. Det allra bästa urvalet hade varit ett slumpmässigt urval av lärare, oberoende av vilka skolor och städer de arbetar i, men detta har inte varit möjligt inom arbetets ramar.⁵⁵

Ytterligare ett problem med vårt urval som är orsakat av uppsatsens ramar är att de lärare som varit med i vår undersökning inte alla har studerat på Göteborgs Universitet. Då vi inte har någon möjlighet att undersöka hur utbudet av konflikthanteringskurser ser ut på alla Sveriges lärarutbildningar och med tanke på lärarnas spridda arbetslivserfarenhet, även hur lärarutbildningen har sett ut under de senaste 30 åren, har vi valt att fokusera på det kursutbud som Göteborgs Universitets Korta lärarprogram erbjuder under vår egen studietid. För att få lite vidare referensramar har vi även kontrollerat ifall högskoleförordningen ger några allmänna rekommendationer vad gäller utbudet av konflikthanteringskurser inom lärarutbildningen i Sverige och hur dessa rekommendationer i så fall ser ut.

Vi valde att kontakta 7 skolor. Av dessa var 5 kommunala och 2 friskolor. Vi valde först och främst stora gymnasieskolor där vi hade chans att nå så många lärare som möjligt. Vi ansåg

⁵⁴ Esaiasson m.fl. 2009: 268.

⁵⁵ Esaiasson m.fl. 2009: 111-112.

även att det fanns en poäng med att elevunderlaget i skolorna var så brett som möjligt så det inte bara var elever från centrum eller förorterna, utan skolor med blandade elevgrupper. För spridningens skull tog vi även med en friskola från centrala delarna av Göteborg och en kommunal skola från förorten i vår undersökning för att se om det fanns några tydliga skillnader i sättet lärarna arbetade med konflikter. Tyvärr var det den kommunala skolan från en av Göteborgs förorter som inte svarade på vår förfrågan att få komma dit. Allt som allt besökte vi 6 skolor. Antalet enkäter som blev ifyllda på varje skola varierade beroende på hur många lärare som befann sig i lärarrummet just den dag då vi var där.

6.4 Genomförande

På samtliga skolor bokade vi tid en dag över lunch, oftast mellan 11.30 och 13.00 då vi satt i lärarrummet med våra enkäter och vår kaka. Vår första tanke var att dela upp de utvalda skolorna mellan oss och på grund av tidsbristen besöka dem var och en för sig, men efter att ha pratat med en lärare på en av skolorna ändrade vi oss. Denna lärare menade att då det kommer studenter till lärarrummen för att dela ut enkäter och dylikt är det mycket lättare som lärare att ignorera en student än om det står två studenter där. Som student får man även lite stöd och trygghet i att man är två i en sådan situation. Därför valde vi att besöka skolorna tillsammans. Bemötandet vi fick var genomgående positivt både från lärare och från rektorer. På en skola var det några lärare som valde att tacka nej till att fylla i enkäten, annars tog de allra flesta lärare som befann sig i lärarrummet en enkät och fyllde i den. Bortfallet i vår undersökning kan därför ses som relativt litet och påverkar inte resultatet nämnvärt.

Hade vi valt att istället för att besöka skolorna, posta våra enkäter till dem eller använda oss av internetenkäter hade svarsfrekvensen troligtvis blivit mycket lägre då man lätt kan ignorera både post och mail.⁵⁶ Det hade även tagit längre tid att få in enkätsvaren då vi hade fått vänta på att de ifyllda enkäterna skulle skickas tillbaka till oss eller att de utvalda lärarna skulle besvara sina internetenkäter. Det hade även blivit en större kostnad för oss om vi hade valt att använda oss av postenkäter. Genom att vi båda var närvarande då lärarna fyllde i enkäterna fick vi även kontroll över svarssituationen på ett mycket bättre sätt än om vi valt att använda oss av post eller internetenkäter.⁵⁷ Vår närvaro påverkade troligtvis svarsfrekvensen positivt och vi kunde även förklara och förtydliga vissa frågor för de lärare som kände ett behov av det. Vi valde att ta med oss en liten muta i form av en kaka vilket även det kan ha påverkat svarsfrekvensen positivt. I *Metodpraktikan* beskriver författarna att de känner sig kluvna till belöningar för att få in fler enkätsvar. De menar att det finns en risk att svaren inte blir lika genomtänkta om de görs bara för att man vill få en belöning.⁵⁸ Vi såg några exempel på detta då vissa lärare gärna ville ha en kaka och mycket snabbt hafsade ihop sina svar på enkäten. Detta förekom dock bara i några enstaka fall. Vi anser att det faktum att vi satt i lärarrummet när läraren fyllde i enkäten påverkade dem att fylla i den ordentligt och på så sätt vägde upp denna risk. Vår uppfattning av den respons vi fick var att många lärare uppskattade det arbete vi hade lagt ner på att faktiskt ge någonting tillbaka och inte bara kräva något av dem.

6.5 Design av enkäten och metoddiskussion

Enkätfrågorna är uppdelade både i flervalfrågor och öppna frågor där lärarna själva har fått beskriva sina svar. Anledningen till att vi valde att kombinera både styrda och öppna frågor är att vi ville använda oss av de öppna frågorna för att se mönster i lärarnas svar lite tydligare och även få mer fakta bakom de svar de gett i de styrda frågorna. Vi har funderat mycket

⁵⁶ Esaiasson m.fl.2009: 264.

⁵⁷ Esaiasson m.fl. 2009:265.

⁵⁸ Esaiasson m.fl. 2009:270.

kring om våra enkätfrågor både kan ses som kvalitativa eller kvantitativa. Baserat på litteraturen har vi dock valt att kalla vår studie för kvantitativ. Det enkla svaret på vad som kan ses som en kvantitativ studie är att enkätfrågorna är likvärdiga och jämförbara och kan analyseras genom en datamatrix. Enligt *Metodpraktikan* kan man dock inte dra en tydlig gräns mellan vad som kan ses som kvantitativa eller kvalitativa frågor i en enkätstudie då uppdelningen inte är lika enkel som att man räknar de kvantitativa frågesvaren och tolkar de kvalitativa. Även kvantitativa frågor kan vara öppna så att forskaren får tolka svaren och därefter dela in dem i grupper som kan bearbetas.⁵⁹ Det är denna analysmetod vi använt oss av när vi analyserat våra öppna frågor. När vi har analyserat våra styrda frågor har vi använt oss av en datamatrix. Vi kommer att beskriva dessa båda analysmetoder vidare nedan, men då vi i båda analysmetoderna av våra enkätsvar har fokuserat på hur många av lärarna som tyckte på ett specifikt sätt för att kunna dra samband mellan våra frågor anser vi att studien bör ses som kvantitativ.

På grund av den korta tid vi har haft på oss att skriva denna uppsats var vår målsättning att få ut enkäten till skolorna så snabbt som möjligt för att få tid att göra det viktiga analysarbetet. När vi ser tillbaka på våra val borde vi tagit lite längre tid på oss att formulera enkätfrågorna då vissa frågor hade kunnat finslipas mera, vilket vi kommer beskriva närmre nedan. Vi anser dock att det övergripande syftet med enkäten har blivit uppfyllt av de enkätfrågor vi utformat. När vi utformat vår enkät har vi utgått från vårt syfte och vår frågeställning. Vi har, med våra tre frågor i vår frågeställning som utgångspunkt, utformat enkätfrågor som kan hjälpa oss att hitta svar på vår frågeställning och vårt syfte. En tydlig modell på detta kommer att presenteras nedan när undersökningens validitet diskuteras.

Enkätens första fråga ”Upplever du att du är förberedd för och vet hur du skall hantera en konfliktsituation mellan dig och en elev i klassrummet?” är en central fråga för vår övergripande frågeställning och blev således enkätens första fråga.⁶⁰ Ytterligare en anledning till att vi valde att inleda med denna fråga var att vi kan ställa många intressanta följdfrågor med svaret på fråga 1 som utgångspunkt. Det är av stort intresse för oss att veta av vilka anledningar som läraren känner sig eller inte känner sig förberedd inför en konfliktsituation i klassrummet vilket är de givna följdfrågorna till enkätens första fråga. På dessa följdfrågor valde vi att använda oss av svarsalternativen erfarenhet/brist på erfarenhet, utbildning/brist på utbildning, konflikträdsla och andra anledningar. På svarsalternativet andra anledningar har läraren fått chans att beskriva dessa eventuella andra faktorer som påverkar hans/hennes känsla av att vara eller inte vara förberedd i en konfliktsituation.

Fråga 2 har varit en problematisk fråga för oss. Då vi vill undersöka vilka bakomliggande faktorer det kan finnas vid lärares val av konflikthanteringsmetod ansåg vi att det vore intressant att göra en enkätfråga som frågar om lärarna har en specifik struktur för hur de hanterar konfliktsituationer i klassrummet och om de sedan följer denna struktur då en konflikt uppstår.⁶¹ Vi anser att frågan är intressant för att vi ville undersöka om man kan se om det finns en konfliktteori bakom lärarens agerande. Silwa Claesson har i sin bok *Spår av teorier i praktiken* beskrivit att många lärare hävdar att de inte baserar sin undervisning på någon speciell pedagogisk teori, men när hon har observerat dem i klassrummet kommer det fram att de arbetar efter pedagogiska teorier ändå, trots att de inte är medvetna om det

⁵⁹ Esaiasson m. fl. 2009:224.

⁶⁰ Se bilaga 1.

⁶¹ Se bilaga 1.

själva.⁶² Vi ville undersöka om så kunde vara fallet även när det gäller konflikthantering och ville därför ha med denna fråga på något sätt, men vi har funderat mycket på själva formuleringen av frågan som i slutändan fick en del kritik av vissa lärare. Det var ett par stycken som kommenterade det faktum att de inte förstod vad vi menade med en *pedagogisk* strategi. Vi ville med denna formulering försöka få fram om lärarna agerar utifrån en medveten strategi som på något sätt grundar sig i den pedagogiska yrkesrollen, det vill säga en teori av något slag. En lärare skrev i sin enkät och sa även till oss att hon ”hade en strategi vid konflikter, men om den var pedagogisk det vet jag inte”. I efterhand anser vi att frågan borde ha omformulerats så sådana här missförstånd inte hade inträffat. Kanske skulle vi nöjt oss med att fråga om de har en strategi vid konflikter i klassrummet.

Fråga 3, som handlar om ifall läraren har läst konflikthantering inom sin lärarutbildning och i så fall på vilket sätt, är även den central i vår undersökning.⁶³ Genom att se hur många av lärarna i vår undersökning som har läst konflikthantering inom sin lärarutbildning har vi kunnat få en uppfattning om hur vanligt det är med utbildning i konflikthantering inom vår undersökningsgrupp. Vi har även använt denna fråga i korstabuleringar med exempelvis frågan om läraren känner sig förberedd i konfliktsituationer i klassrummet och varför/varför inte i så fall.⁶⁴ Det har varit bra att kunna undersöka i vilken utsträckning konflikthanteringskurser inom lärarutbildningen generellt kan ses som en bakomliggande orsak till hur läraren upplever och bemöter elever vid konflikter.

Fråga 4, där vi frågar om läraren gått någon slags vidareutbildning i konflikthantering, är en fråga vi ville ha med för att se hur vanligt det var bland vår undersökningsgrupp att man tagit sig tid till att vidareutbilda sig i detta ämne.⁶⁵ Vi var även intresserade av att undersöka om det fanns något samband mellan om man läst konflikthantering i sin lärarutbildning och om man har/inte har vidareutbildat sig i ämnet.

Fråga 5 är en öppen fråga där läraren får beskriva hur de agerar när en elev kommer för sent till lektionen och genast börjar prata med sina klasskamrater och störa lärarens genomgång.⁶⁶ Även denna fråga föregicks av en del diskussioner. Vi ansåg att det var intressant med en öppen fråga av denna karaktär för att undersöka om det går att se en röd tråd i lärarnas svar. Precis som med fråga 2 ville vi även undersöka om man kan se bakomliggande konflikthanteringsteorier i lärarnas sätt att beskriva att de bemöter eleven.

Vi valde att utgå från en klassrumssituation som alla lärare har upplevt för att få svar som har verklighetsförankring. Alternativet vi valde bort var att beskriva en extrem konfliktsituation för att se hur lärarna reagerade på detta. Vi valde bort detta alternativ då många lärare inte hade känt igen sig i situationen. Efter att ha läst igenom och gjort en första analys av enkätsvaren märkte vi att denna fråga inte uppfyllde vårt syfte. I enkätsvaren blev det tydligt då flera av lärarna ifrågasatte om fråga 5 verkligen beskriver en konfliktsituation. Å andra sidan finns det flera lärare vars svar visar på att de tolkat situationen som en konflikt. Problemet är att vi inte säkert kan veta om läraren uppfattar situationen som en konflikt eller inte. Vår tanke med frågan var att kunna korstabulera svaren med svaren på fråga 2 som uttryckligen handlar om hur läraren agerar i konfliktsituationer i klassrummet. Denna

⁶² Claesson, *Spår av teorier i praktiken*, Lund: Studentlitteratur. 2007:115-116.

⁶³ Se bilaga 1.

⁶⁴ Att korstabulera frågor innebär att man jämför svaren av olika frågor med varandra.

⁶⁵ Se bilaga 1.

⁶⁶ Se bilaga 1.

jämförelse blir inte valid eftersom vi inte vet om läraren på fråga 5 utgår ifrån en konfliktsituation. Av samma anledning som vi inte kan korstabulera fråga 5 med fråga 2 kan vi inte heller se om det finns bakomliggande konflikthanteringsteorier i lärarens sätt att bemöta eleven. Det vi borde ha gjort annorlunda är att tydligare uttryckt att det är en konfliktsituation det handlar och kanske även beskrivit mer ingående hur denna situation skulle kunna se ut. På grund av de validitetsproblem som har uppstått med fråga 5 har vi valt att inte analysera frågan. Vi kommer dock presentera resultatet av frågan för öppnhetens skull.

Fråga 6 och 7 är bakgrunds- och sorteringsfrågor som vi valde att lägga i slutet av enkäten för att inleda med de för studien lite mer intressanta frågorna. Vi ville även undvika situationen där en eventuellt utbildad lärare i inledningen av enkäten får frågan om han/hon har svensk lärarutbildning och på grund av denna fråga upplever sig bortsorterad.

Fråga 6, där lärarna har fått svara på hur många år de har arbetat är en intressant bakgrundsfråga. Anledningen till att vi ställde denna fråga var för att kunna undersöka ifall antalet arbetsår påverkat svaren på frågorna.

Av de 59 enkätsvar vi har fått in är det 2 lärare som inte har en svensk lärarutbildning och dessa 2 räknar vi som bortfall då vi enbart intresserar oss för lärare med svensk lärarutbildning

6.6 Redogörelse av analysmetod

Vi har bearbetat de enkätsvar vi fått in på två olika sätt beroende på om det varit frågor med fasta svarsalternativ eller frågor med öppna svar. Vi började med att numrera alla enkäter för att kunna leta upp enskilda enkäter vid behov. Därefter förde vi in alla svar på frågorna med fasta svarsalternativ i en datamatrix.⁶⁷ Anledningen till att vi valde att använda oss av en datamatrix är att det variabeltänkande man använder sig av då bidrar med att förenkla och förtydliga den, oftast komplicerade, bild av verkligheten man vill undersöka.⁶⁸ De lärare som har svarat på enkäten har då blivit våra analysenheter, frågorna har blivit variabler och de olika svarsalternativ som funnits har blivit varje frågas variabelvärde. För att ge ett exempel så har lärare nummer 22, alltså analysenhet nummer 22, på fråga 1, alltså variabel 1, svarat oftast vilket således blir variabelvärdet. Variabelvärdet i detta fall hade även kunnat vara sällan, då det var de svarsalternativ som fanns på fråga 1.⁶⁹ Genom att använda oss av datamatriken har vi lätt kunnat se skillnader och samband mellan de olika frågor vi har behandlat i vår enkät. Vi har även använt oss av datamatriken för att korstabulera vissa frågor för att till exempel se om det finns något samband mellan de som känner sig förberedda inför konfliktsituationer i klassrummet och de som har läst konflikthantering inom sin lärarutbildning. Vi hade givetvis kunnat göra många fler korstabuleringar än de vi har gjort för att undersöka eventuella samband och bakomliggande orsaker, men vi har av utrymmesskäl valt att undersöka de eventuella samband som vi anser vara viktigast för att besvara vår frågeställning. Frågorna med fasta svarsalternativ har vi för tydlighetens skull valt att presentera i stapeldiagramform.

De öppna frågorna har vi valt att analysera genom att tolka och kategorisera svaren i olika grupper som vi presenterat i en kodbok i bilaga 3.⁷⁰ Som sagts ovan så är det fullt möjligt att

⁶⁷ Se bilaga 2.

⁶⁸ Esaiasson m.fl. 2009:48 samt Johansson och Svedner. 2001:36.

⁶⁹ Esaiasson m.fl. 2009: 48-49.

⁷⁰ Esaiasson m.fl. 2009: 231-233.

tolka öppna frågor även i en kvantitativ analys. Då tolkningen är gjord för att kunna dela upp lärarnas svar i grupper där vi sedan kan se hur många som hör till varje grupp anser vi och den litteratur vi tagit del av att analysen även av de öppna frågorna är kvantitativ.⁷¹ För att ge ett exempel på hur vi har tänkt så har en lärare som säger sig lösa konflikter genom att samtala med eleven hamnat i en kategori som heter samtal. Vi har, efter att noggrant gått igenom lärarnas, svar tolkat vad de har skrivit och placerat dem i en grupp. I de flesta fall var det tydligt att flera lärare svarade samma sak och i dessa fall var inte placeringen av svaren svår. Vi har inte placerat en lärare i till exempel samtal gruppen om det inte klart och tydligt av hans/hennes svar framgick att de använder sig av just samtal som en strategi vid konflikter. I de många fall då vi inte kunnat placera en viss lärares svar i en allmän kategori har den individens svar fått bli en egen kategori där svaret på frågan blivit namnet på kategorin.

Bakom varje grupp i kodboken finns det antal angivna för hur många av lärarna som tillhör just den kategorin. Dessa svar har vi använt oss av för att se mönster och undersöka om det lärarna angivit i de styrda frågorna stämmer överens med vad de beskriver i de öppna frågorna. Vi har till exempel sett att flera lärare som på fråga 2 svarat att de sällan har en pedagogisk strategi, trots det redogör för en pedagogisk strategi under den beskrivande delen av fråga 2. Här har vi tagit oss friheten att utgå från vår tolkning av begreppet strategi och använt oss av detta i analysen av lärarnas svar vilket tydligt finns beskrivet i resultatdelen. Analysen av de beskrivande frågorna har varit svårare då vi inte har kunnat kategorisera svaren så lätt. För de allra flesta av de beskrivande frågorna finns det en eller två kategorier av svar som merparten av de svarande lärarna tillhör, men det finns även till varje beskrivande fråga ett antal svar som vi inte kunnat kategorisera i grupper då de varit för spridda. Alla dessa mer spridda svar finns beskrivna i kodboken och det är oftast bara en eller två lärare som står angivna bakom dessa kategorier.

Vi har i vår analys valt att fokusera på de större kategorierna och se om vi kan urskilja något mönster i deras svar. De spridda svaren har vi ibland nämnt i resultatet, men inte alltid då dessa inte är intressanta för undersökningen. Däremot är det ett intressant resultat i sig att lärarna har så spridda åsikter inom ämnet.

Anledningen till att vi inte valt att presentera de öppna frågorna i stapeldiagram är på grund av att det skulle bli så många små staplar att det skulle bli mer rörigt än tydligt.

Vi anser att metoden att kombinera styrda och öppna frågor har varit givande då de har lett till att vi har sett mönster som vi annars inte skulle ha sett som till exempel i analysen av fråga 2.

6.7 Diskussion av studiens tillförlitlighet

En stor del av arbetets upplägg, brister och tillgångar har diskuterats under ovanstående rubriker. Vi vill här diskutera undersökningens generaliserbarhet, reliabilitet och validitet närmre.

6.8 Generaliserbarhet

På grund av arbetets ramar kan inte vår undersökning bli generaliserbar då vi inte har möjlighet att undersöka en så stor population som krävs för ett sådant resultat. Vi valde trots det att göra en respondentundersökning för att få en så stor population som möjligt utifrån de ramar vi har. Vi kan inte generalisera resultatet så att de gäller för alla gymnasielärare i Sverige, men vi anser att vi kan säga något om de 57 lärare som deltagit i vår undersökning. Borfallet bland de lärare som kunde delta i vår undersökning har varit mycket litet vilket vi

⁷¹ Esaiasson m. fl. 2009:224.

ser som positivt. Vårt undersökningsresultat kan förhoppningsvis leda till att någon annan spinner vidare på våra tankar och genomför en egen, större undersökning, som kan bli mer generaliserbar.

6.9 Reliabilitet

Vad gäller undersökningens reliabilitet så har vi gått igenom allt material vi har, enkäter, datamatrix och kodbok, ett flertal gånger och dubbelkollat all fakta vi hämtat därifrån. Vi har hittat slarvfel under arbetets gång och hoppas och tror att undersökningsmaterialet nu skall vara fritt från sådana fel. Det är dock inte omöjligt att andra faktorer har påverkat reliabiliteten i vår undersökning. Det kan finnas lärare som har misstolkat frågor i enkäten, det kan vara lärare som på grund av stress eller dålig dagsform har skyndat sig igenom enkäten och därför inte genomfört den ordentligt. Vi har, som sagts ovan, även fått in ett fåtal enkäter där läraren helt missat en fråga eller fyllt i både svarsalternativen sällan och oftast. Det kan även finnas en risk för att vissa lärare inte upplevt att de finns svarsalternativ som passar för det de vill säga, vilket också kan ses som ett reliabilitetsproblem. Vi har dock försökt att väga upp detta problem med att på flera frågor ha ett öppet svarsalternativ för lärarna där de fritt kan fylla i vad de anser i frågan. De eventuella reliabilitetsproblem som finns beskrivit ovan och som har att göra med misstolkning av frågor och andra synpunkter rörande enkäten har vi försökt att undvika genom att själva närvara när lärarna fyller i enkäten. Vi har även varit noggranna med att säga till lärarna att fråga oss om något är oklart. Vi kan dock inte lita på att alla de som kände sig förvirrade av frågorna faktiskt frågade oss, men vi anser att reliabiliteten i vår undersökning trots det är god.⁷²

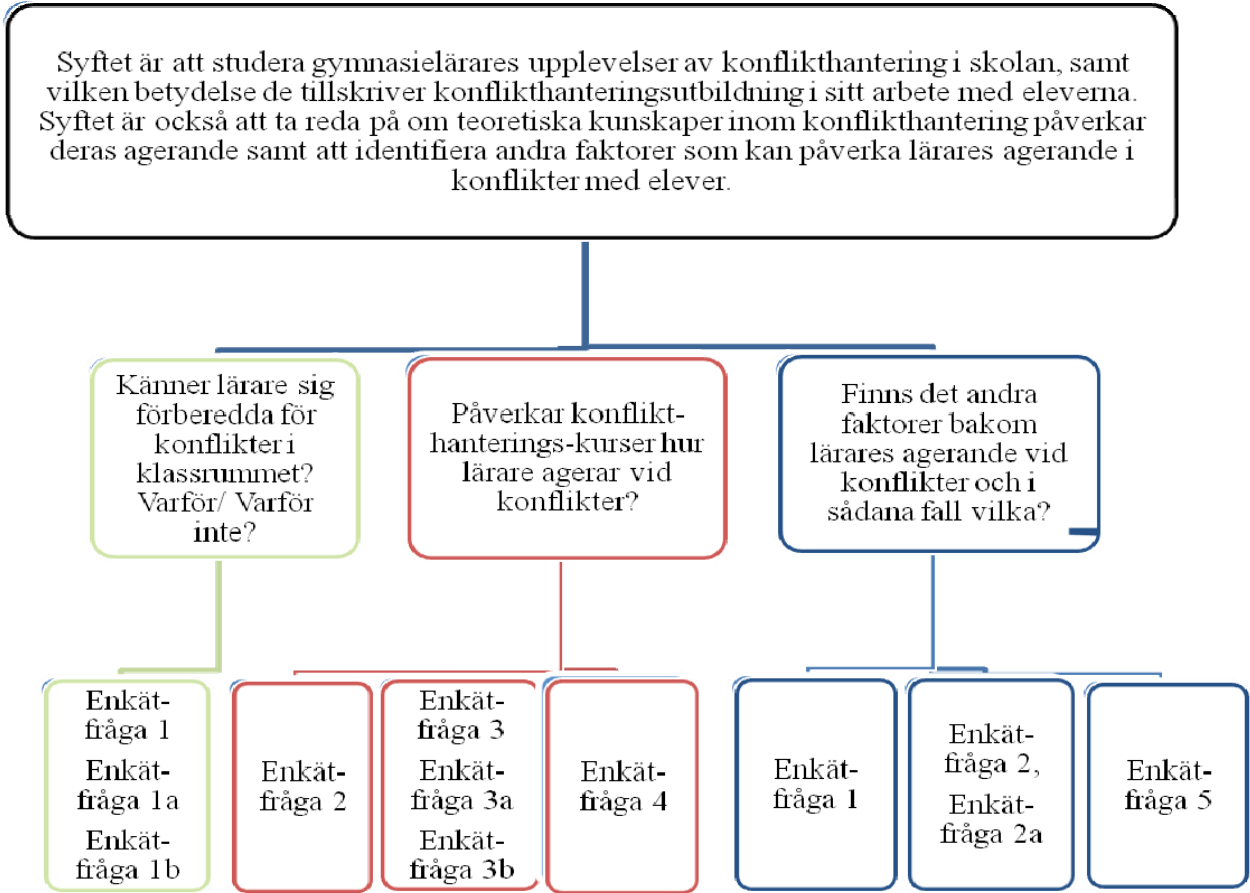
6.10 Validitet

Vad gäller validiteten i undersökningen så ville vi med vår frågeställning undersöka om gymnasielärare med svensk lärarutbildning känner sig förberedda för konflikter med elever i klassrummet och i så fall varför/varför inte. Vi ville även undersöka om konflikthanteringskurser påverkar lärarnas sätt att agera i konfliktsituationer med elever. Med vår sista fråga ville vi få svar på om det finns andra faktorer än utbildning som kan ligga bakom lärarens agerande vid konflikter och i så fall vilka. Som vi har beskrivit ovan har vi utformat vår enkät med dessa frågor som utgångspunkt. Vi anser att enkäten har gett oss svar på dessa frågor och att uppsatsens teoretiska och operationella delar således hänger ihop med undantag av fråga 5 som diskuteras ovan.⁷³ För att på ett tydligt sätt som möjligt visa hur vårt syfte, våra frågeställningar och våra enkätfrågor hänger ihop visar vi det här med hjälp av en modell. Modellen är hämtad ur Stukát.⁷⁴ Med denna modell vill vi klargöra vår tankeprocess från syfte till enkätfrågor. Syftet står presenterat överst i modellen. För att få svar på vårt syfte har vi formulerat en frågeställning med tre frågor som står presenterade nedanför syftet. Med syftet och dessa tre frågor som utgångspunkt utformade vi våra enkätfrågor. Genom färgkodningen har vi försökt klargöra vilka enkätfrågor vi hoppats ska svara på vilka frågor i vår frågeställning.

⁷² Stukát, 2005: 125-126.

⁷³ Esaiasson m.fl.2009: 63.

⁷⁴ Stukát, 2005:43.

Figur 1. Strukturering av syfte, frågeställning och enkätfrågor.

6.11 Etiska överväganden

Då vår undersökning har vänt sig till vuxna människor som har haft alla möjligheter att tacka nej till deltagande har vi inte lagt så stor vikt på etiska överväganden. Vi har tydligt klargjort för lärarna att enkäterna självklart är anonyma.⁷⁵

⁷⁵ <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>:9.

7 Resultatredovisning

I det här kapitlet kommer vi att presentera resultatet av vår enkätundersökning. Vi kommer att gå igenom frågorna i tur och ordning och lyfta fram särskilt relevanta resultat i diagram. I vissa fall kommer svaren från flera frågor redovisas i samma diagram, men det kommer tydligt framgå av diagrammen vilka frågor de berör. Före varje diagram kommer vi först ha en beskrivande text som följs av en mer analyserande del. I den analyserande delen av texten kommer vi i vissa fall att korstabulera svaren för att se på eventuella samband.

De öppna frågor som har lämnat utrymme för beskrivning kommer inte att presenteras i diagramform, utan i de fall då det finns tydliga grupperingar och i de fall då det finns särskilt intressanta svar kommer det att lyftas fram i texten. Som vi beskrivit ovan i metoddelen har vi grupperat de öppna svaren i en kodbok. Vi kommer inte att nota till denna del av vår uppsats utan vid intresse hänvisar vi till kodboken där grupperingarna för varje fråga finns redovisade. En sammanfattande analys med våra viktigaste resultat anknutna till litteraturen kommer att presenteras i nästkommande kapitel.

Som vi nämnt ovan har vi analyserat 57 besvarade enkäter. Ibland stämmer inte totalsumman i diagrammet överens med totalsumman i enkätundersökningen. Det beror på att vissa lärare inte har svarat på alla frågor, eller att de inte har uppmärksammat enkätens upplägg och besvarat följdfrågor som de egentligen borde ha hoppat över.

7.1 Upplever lärare sig förberedda i konfliktsituationer i klassrummet - resultat av fråga 1, 1a och 1b

Som framgår av figur 2 så känner sig 51 lärare oftast förberedda vid konflikter i klassrummet. Ett oväntat högt tal jämfört med endast 7 lärare som inte känner sig förberedda. En lärare har svarat både oftast och sällan, därför blir totalsumman 58.

Eftersom fråga 1a och 1b hade flera svarsalternativ kommer totalsumman av svaren överstiga deltagarantalet. Det framgår klart att bland de lärare som oftast känner sig förberedda i en konfliktsituation är erfarenhet den främsta förklaringen. Samtliga 51 lärare som har svarat att de oftast känner sig förberedda inför en konfliktsituation i klassrummet anger erfarenhet som en av anledningarna. Av de 51 har 15 stycken även angett utbildning som anledning och 13 har angett övrigt. Under övrigt var karaktärsdrag/personlighet den största posten, 7 lärare har angett denna anledning. Samtal med kollegor och vänner har 2 angivit som skäl. Övriga har olika anledningar till att de sällan hamnar i konflikter, till exempel att åldern gör en mer prestigelös eller att man är öppen för lösningar och anser att konflikter ofta leder till utveckling.

Av de som har sagt att de sällan känner sig förberedda inför konfliktsituationer, sammanlagt 7 personer, har 6 stycken angivit brist på utbildning som anledning. Frågans näst största svarsalternativ är konflikträdsla som 5 lärare angivit som anledning. Efter det kommer brist på erfarenhet som 4 lärare valt att kryssa i. Den sista posten som är övrigt har kryssats i av 3 lärare. Anledningarna som har definierats där är 2 lärare som sällan har konflikter och 1 lärare som anser att man inte kan förbereda sig för konflikter.

7.2 Upplever sig lärare förberedda i konfliktsituationer i klassrummet – analys av fråga 1, 1a och 1b

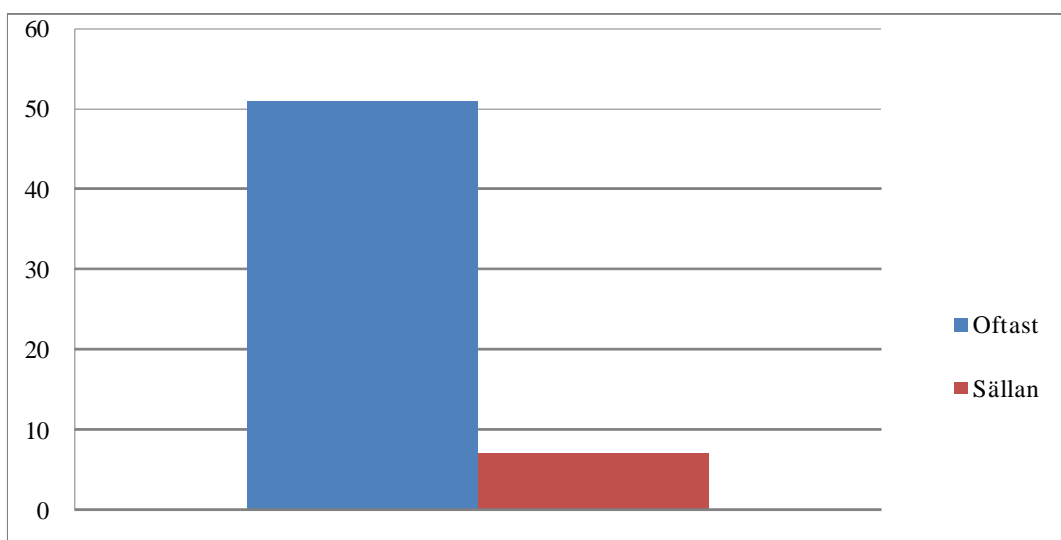
Av figur 2 och figur 2:1 framgår det tydligt att känslan av att oftast vara förberedd för konflikter starkt är förknippad med känslan av att ha erfarenhet. En förklaring till detta kan troligtvis vara att av de lärare vi undersökt så har cirka 68 % jobbat i över 10 år och har på

detta sätt tillförskaffat sig mycket erfarenhet vad gäller konflikter och hur man själv som person vill och kan lösa dem. Av de som känner sig förberedda i konfliktsituationer har 15 stycken angivit utbildning som en av anledningarna. Av dessa lärare är det bara 5 stycken som har läst konflikthantering inom sin utbildning. De som har definierat andra utbildningar än lärarprogrammet har bland annat gått kortare fortbildningar, SET (Social och emotionell träning) samt utbildningar inom andra yrken.

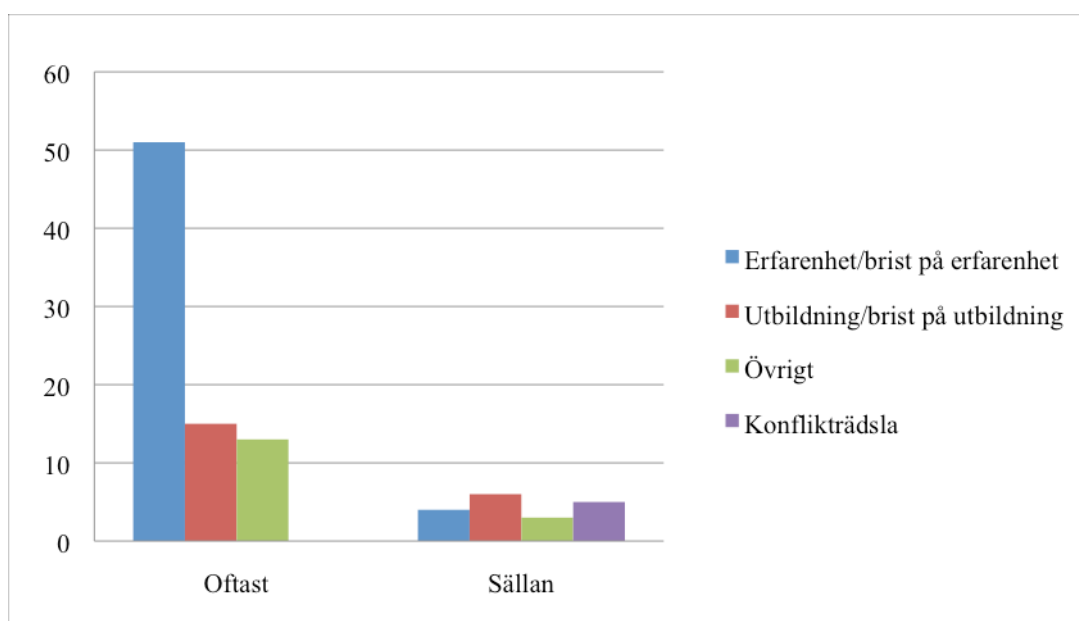
Av de 7 lärare som har svarat att de sällan känner sig förberedda är brist på utbildning den främsta anledningen, vilket 6 lärare har angivit. Det finns 2 lärare som har svarat att de sällan är förberedda för konflikter som trots det har läst konflikthantering som del av kurs i sin lärarutbildning och ansett att kursen hjälpt honom/henne. Denna positiva syn på konfliktkurserna kan vara en anledning till att de inte anser sig vara ”färdigutbildade” i ämnet. Kanske har de lärt sig lite om ämnets komplexitet och vill lära sig mera. 5 lärare har angivit konflikträdsla som anledning till att de inte känner sig förberedda vid konfliktsituationer i klassrummet. Det går inte att se något mönster i vilka lärare som beskriver att de är konflikträdsla, de 5 som har angivit det har jobbat som lärare i allt mellan 0 till över 21 år. Vissa av dem har utbildning inom konflikthantering och vissa av dem har det inte. Vi kan i vår enkät inte se något samband mellan konflikträdsla och brist på utbildning eller erfarenhet. Vi tolkar det som att konflikträdsla bör ses som ett personlighetsdrag och inte något som beror på brist på utbildning eller erfarenhet.

Brist på erfarenhet har 4 lärare angivit som anledning till att de sällan upplever sig vara förberedda inför konfliktsituationer. Av dessa 4 har 3 stycken arbetat i 0-5 år, vilket kan ses som en motivering till deras svar. Den fjärde som kryssat i den posten har visserligen arbetat i 11-15 år, men man kan ana i den personens övriga enkätsvar att han/hon inte anser sig komma i kontakt med konflikter särskilt ofta. Av de som har svarat att de sällan känner sig förberedda på konflikter i klassrummet har 4 arbetat mindre än 10 år och 3 har arbetat mer än 10 år. Man kan alltså inte urskilja ett klart samband mellan antalet arbetsår och känslan av att vara förberedd på konflikter med elever.

Intressant är även att de som sällan känner sig förberedda i en konfliktsituation härleder detta till brist på utbildning snarare än brist på erfarenhet. Med andra ord verkar lärarna i vår undersökning som sällan är förberedda tro att det är utbildning och inte erfarenhet som saknas dem. Detta blir särskilt intressant i relation till att de som känner sig förberedda inför konflikter menar att detta främst beror på erfarenhet och i mycket mindre utsträckning utbildning.

Figur 2. Fördelning av lärare som oftast/sällan känner sig förberedda i konfliktsituationer i klassrummet.

Figur 2.1. Kategorisering av orsakerna till varför lärare oftast/sällan känner sig förberedda i konfliktsituationer i klassrummet.

7.3 Har lärare en pedagogisk strategi i konflikter? – Resultat av fråga 2 och 2a

På fråga 2 har 33 lärare svarat att de oftast har en pedagogisk strategi bakom hur de vill agera i konfliktsituationer i klassrummet. Hur dessa olika strategier kan se ut kommer vi att beskriva vidare nedan. 22 lärare har svarat att de sällan har en pedagogisk strategi bakom deras agerande i konfliktsituationer. 1 av deltagarna i enkäten har inte svarat på denna fråga, därför stämmer inte totalsumman av fråga 2. Av de som har svarat på den beskrivande delen av frågan kan man särskilja en majoritet på 23 lärare som använder vad vi har valt att kalla för samtal som sitt tillvägagångssätt. Att vi valde att kalla det så beror på att inom denna kategori ryms olika slags samtal med eleven både under och efter lektion samt svarsalternativ som

visar på att läraren anser att det är viktigt att lyssna på eleven. De övriga 18 av de lärare som har besvarat den beskrivande delen av frågan har väldigt spridda strategier, exempelvis ”tar det lugnt för att undvika att hetsa upp stämningen”, ”Känner mig osäker i dessa situationer och saknar verkligen utbildning i hur man borde agera.” Det går dock att urskilja en liten grupp av 6 lärare som på ett eller annat sätt uttrycker att de agerar situationsanpassat och instinktivt i konflikter.

Av de 33 som har svarat att de har en pedagogisk strategi så har 30 fyllt i fråga a där de ska besvara om de brukar följa denna strategi eller inte i konfliktsituationer i klassrummet. Vi har alltså här ett bortfall på 3 lärare som av okända anledningar valt att inte svara på denna följdfråga, eller helt missat att de skulle fylla i den. Av de 30 som har svarat anser 27 stycken att de brukar följa den strategi de har, medan 2 av lärarna sällan följer sin strategi. En lärare har kryssat i att han/hon både oftast och sällan följer sin strategi vilket förklarar att summan inte blir 30. Många av lärarna som har skrivit att de oftast håller sig till sin strategi har i fältet där de kan beskriva lite mer ingående valt att förklara de få gånger då de inte kan följa sin strategi och vad de gör då. De alternativa lösningar som nämns då är att kalla in rektorn, eller att det kan vara svårt att följa sin strategi när konflikten involverar en själv.

7.4 Har lärare en pedagogisk strategi i konflikter? Analys av fråga 2 och 2a

Svaren på den öppna delen av frågan har vållat problem på grund av att flera av de lärare som uppgett att de inte har någon strategi vid hanteringen av konflikter i klassrummet trots det beskriver något som vi tolkar som en strategi i den öppna delen av frågan. En lärare skriver till exempel att han/hon sällan har en pedagogisk strategi utan väljer att prata enskilt med eleverna. Vi tolkar det dock som att detta är en strategi. Vi menar att något som man gör kontinuerligt och medvetet är en strategi. De som har svarat sällan och sedan definierat sitt svar är 12 stycken. Av dessa 12 har 6 stycken gett svar som tyder på att de har en strategi av något slag.

Detta problem understryker bara dels att det finns svagheter i frågans formulering och även att man kan anta att lärare tror att de handlar mer på känsla utan en bakomliggande tanke än vad de egentligen gör. I analysen kommer vi på grund av detta behandla alla beskrivande svar i fråga 2 utan att särskilja de som svarat oftast från de som svarat sällan. Vi har tolkat alla de beskrivande svar vi har fått på fråga 2 och delat in dem i kategorier som redovisas i vår kodbok. Där har vi även särskiljt de som svarat sällan på frågan men trots det uppgett en strategi i det öppna svaret, detta för att ge ökad insyn.

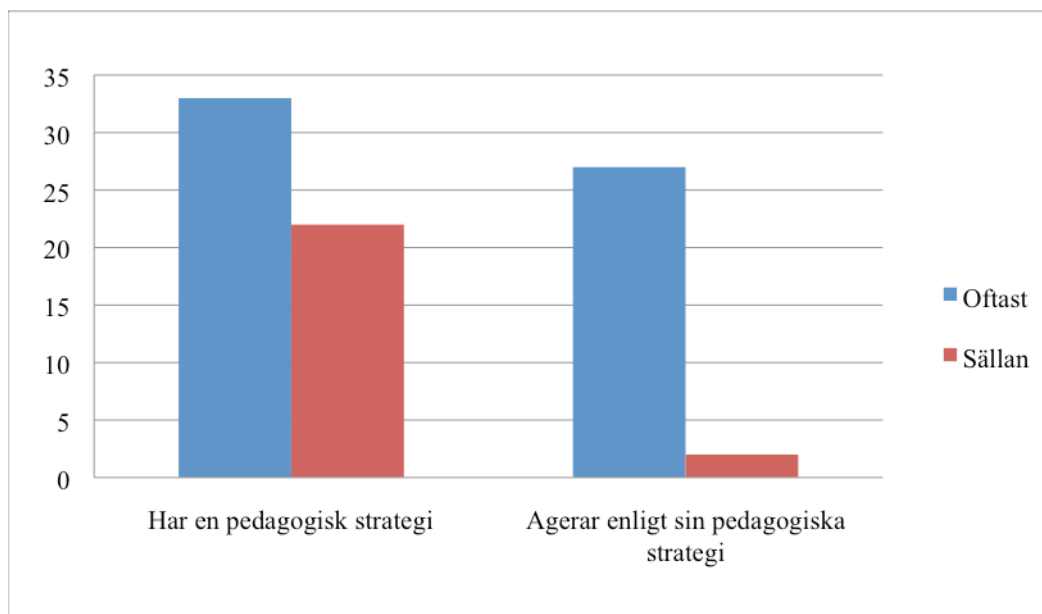
Av de 33 lärare som har svarat att de ofta har en pedagogisk strategi vid konfliktsituationer i klassrummet har 26 stycken arbetat i mer än tio år. Detta betyder att 79 % av de lärare som svarat oftast på denna fråga har lång arbetslivserfarenhet. Dessa 26 har även svarat att erfarenhet gör att de känner sig säkra i konfliktsituationer med elever.

Av de 22 lärare som har svarat att de sällan har en pedagogisk tanke bakom konfliktsituationer är det 59 % som har arbetat i över 10 år. Det går alltså inte att dra någon koppling mellan att man som lärare har en pedagogisk strategi vid konfliktsituationer och hur länge man har arbetat som lärare. Värt att poängtera är att antal lärare som har jobbat i över 10 år totalt i undersökningen är 68 % alltså är fördelningen ungefär motsvarande som åldersspridningen i frågan.

Vi har undersökt om det finns något samband mellan de lärare som oftast har en strategi vid konflikter i klassrummet och de lärare som har läst konflikthantering på något sätt. Det visade sig att av de lärare som oftast hade en strategi vid konflikter hade 45 % ingen utbildning i konflikthantering medan 55 % hade det. Det går alltså inte i vår undersökning att se något

samband mellan en pedagogisk strategi vid konfliktsituationer och utbildning inom konflikthantering.

Det är även förhållandevis många lärare som inte har definierat sina svar i varken fråga 2 eller 2a. Detta kan bero på frågans formulering men andra faktorer kan naturligtvis också ha spelat in. Att den här frågan av vissa lärare sågs som problematisk kan även visa på att det saknas ett gemensamt professionellt språk inom lärarkåren.

Figur 3. Fördelning av lärare som oftast/sällan har en pedagogisk strategi vid konflikter med elever samt om de oftast/sällan agerar enligt denna strategi.

7.5 Har lärare läst konflikthantering inom lärarutbildningen? – Resultat av fråga 3, 3a och 3b.

På frågan om lärarna har läst konflikthantering inom sin utbildning så är det 23 % som svarar ja, 13 stycken allt som allt. 43 stycken, 75 %, har inte läst konflikthantering inom sin utbildning och en lärare kommer inte ihåg om han/hon läst det under lärarutbildningen. Av dem som har läst konflikthantering inom sin utbildning så är det ingen som läst den som enskild kurs, utan alla har läst ämnet som en del i en annan kurs. Av de 13 som har läst kursen har 12 lärare svarat på frågan om kursen har hjälpt dem hantera konfliktsituationer i klassrummet bättre. 75 % av de som har svarat anser att kursen har hjälpt dem.

Av de som svarat ja och har definierat svaret anser 2 lärare att blandningen av teori och praktik är viktig. Andra saker som lärarna uppger att kurserna har lärt dem är bland annat att de har gett dem nya impulser, ett nytt språk och förmåga att medla i konflikter. Den sista läraren som svarat att konflikthanteringskursen hjälpt honom/henne anser dock att kursen var för teoretisk. Av de som svarat nej på frågan om kursen hjälpt dem menar samtliga att kurserna varit för teoretiska.

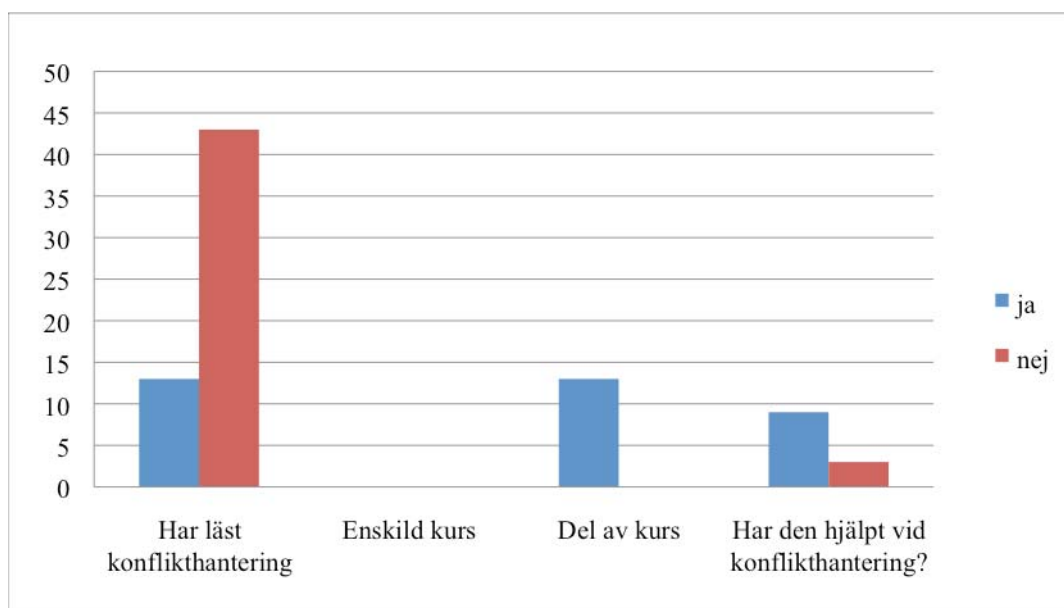
7.6 Har lärare läst konflikthantering inom lärarutbildningen? – Analys av fråga 3, 3a och 3b.

Relativt få av de tillfrågade har läst konflikthantering inom sin utbildning. Av de som har gjort det anser en majoritet att kursen hjälpt dem. Anmärkningsvärt är att ingen av de tillfrågade har läst konflikthantering som enskild kurs. Det är helt klart så att de som anser att den konflikthantering de läst inom sin utbildning inte har hjälpt dem anser detta på grund av att kurserna varit för teoretiska. Det finns dock lärare (2 stycken) i vår undersökning som

hävdar att teori som komplement till praktiken är viktigt och har hjälpt dem i deras undervisning. Det vi kan urskilja ur svaren på denna fråga är att konflikthanteringskurser är bra, men att de behöver innehålla verklighetsanknutna praktiska moment.

Av de 13 lärare som har svarat att de har läst konflikthantering inom sin lärarutbildning uppger 3 stycken att de sällan känner sig säkra i konfliktsituationer i klassrummet (fråga 1), resterande 10 säger sig oftast vara säkra vid konflikter i skolan. Vi kan här se att konflikthanteringskurser inom utbildningen påverkar lärare positivt i förhållande till hur säkra de känner sig vid konfliktsituationer. Det finns lärare (2 stycken) som har svarat att konflikthanteringskursen i deras utbildning har hjälpt dem, men trots det svarat att de ej känner sig förberedda vid konflikter i klassrummet.

I vår enkät hade vi med ett svarsalternativ som hette enskild kurs. Anledningen till att vi hade med detta svarsalternativ var att vi har studiekamrater som tack vare att de har skrivit en pedagogiskt integrerad uppsats tidigare har fått möjlighet att tillgodräkna sig uppsatsen och istället läsa en konflikthanteringskurs på 15 högskolepoäng. Vi antog att det bland de yrkesverksamma lärarna kunde finnas några som även de har läst denna kurs, men så var inte fallet.

Figur 4. Fördelning av lärare som har läst konflikthantering inom lärarutbildningen samt deras uppfattning om kursen i relation till konflikthantering i skolan.

7.7 Har lärare vidareutbildning i konflikthantering? – Resultat av fråga 4.

På fråga 4 har 38 lärare svarat att de inte har någon vidareutbildning i konflikthantering, medan 18 lärare har svarat att de har det. Här har vi även 1 lärare som inte besvarat denna fråga, därav överensstämmer inte totalsumman.

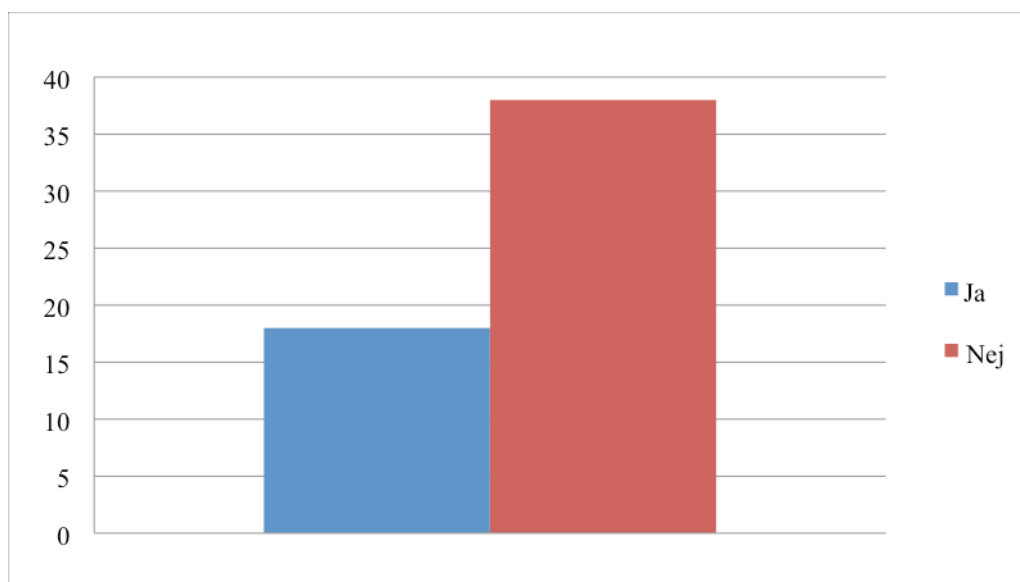
7.8 Har lärare vidareutbildning i konflikthantering? – Analys av fråga 4

Av de 38 lärare som inte har vidareutbildat sig inom konflikthantering har 30 stycken inte heller läst konflikthantering inom sin lärarutbildning. 30 stycken av de 57 lärare som är med i vår undersökning har alltså aldrig studerat konflikthantering. Med tanke på dagens, ofta hårda klassrumsklimat är detta anmärkningsvärt. 27 av dessa 30 lärare känner sig trots detta förberedda vid konflikter i klassrummet. De flesta anger erfarenhet som anledning till detta.

Anmärkningsvärt är att 2 av de 27 som känner sig förberedda vid konfliktsituationer i klassrummet trots att de inte har fått någon utbildning inom konflikthantering har angett utbildning som en anledning till att de känner sig säkra i konflikter. Anledningen till detta kan förmodligen vara att de syftar till ett slags helhetsperspektiv de fått under sin utbildning.

Av de 30 lärare som aldrig har läst konflikthantering men trots det känner sig förberedda vid konflikter i klassrummet är det 21 stycken som har arbetat i över 10 år. Detta kan visa på att erfarenhet och rutin kan vara det allra viktigaste i behandlingen av konflikter. Det man kan fråga sig är om man som lärare utan eller med lite erfarenhet har råd att vänta på att erfarenheten skall göra en säker vid konflikter.

Av de lärare som har vidareutbildat sig inom konflikthantering är det 83 % som har arbetat i över 10 år. Som vi nämnt ovan så värderas konflikthanteringskunskaper olika högt genom åren. Det hade därför varit intressant att veta när i yrkeslivet som dessa lärare har fått sin vidareutbildning. Då skulle man kunna se om de har gått sin vidareutbildning under en period då det varit populärt, eller om anledning till att de flesta som har gått vidareutbildning har lång yrkeserfarenhet beror på att de som har arbetat i flera år prioriteras framför de mer nyutbildade lärarna.

Figur 5. Fördelning av lärare som har vidareutbildat sig i konflikthantering.

7.9 Ett scenario - Resultat av fråga 5

Fråga 5 är en helt öppen fråga där lärarna har fått beskriva sina svar. Som framgår i metoddelen ovan har vi valt att inte göra ett diagram över dessa svar då de varit väldigt spridda och diagrammet skulle röra till det mer än att hjälpa. Vi har kategoriserat svaren i grupper i den mån det har gått och dessa grupper skall vi presentera nedan.

Det är 7 lärare som inte har svarat på frågan. Bland de resterande 50 lärarna kan man urskilja 3 större grupper, 2 mindre grupper och resterande 11 lärare har svar som inte går att kategorisera i grupper utan har redovisats enskilt. Den största gruppen har vi valt att kalla "Tillsägelse, varierande i styrka, men dock inte samtal" Till den gruppen hör 19 lärare vilket blir 38 % av de lärare som har svarat på frågan. De lärare som har svarat att de först säger till och sedan skickar ut eleven hamnar i kategorin "Tvåstegsmodell – säger till, skickar ut". Det är 8 lärare som tillhör denna grupp. Den tredje gruppen kallas "Tillsägelse och samtal efter

lektion”. I denna grupp finns det 6 lärare. De två små mindre grupperna har 3 lärare var. De grupperna har vi valt att kalla för ”Tillsägelse med hot (till föräldrar/skicka ut/mer arbete)” och ”Samtalar med eleven inför klassen”.

8 Slutdiskussion

Denna studies syfte var att genom en enkätstudie studera verksamma gymnasielärares upplevelser av konflikthantering i skolan, samt vilken betydelse de tillskriver konflikthanteringsutbildning i sitt arbete med eleverna. Syftet var också att ta reda på om teoretiska kunskaper inom konflikthantering påverkar deras agerande. Studien avsåg även att identifiera andra faktorer som kan påverka lärares agerande i konflikter med elever.

Vi har använt oss av tre huvudfrågor för att uppfylla vårt syfte. De lyder:

1. Uttrycker gymnasielärare att de är förberedda för konflikter i klassrummet? Varför/Varför inte?
2. Påverkar konflikthanteringskurser hur gymnasielärare agerar vid konflikter?
3. Finns det andra faktorer än utbildning bakom gymnasielärares agerande vid konflikter och i sådana fall vilka?

Vi kommer nedan att besvara frågorna i våra frågeställningar i turordning och koppla våra resultat till litteraturen och vårt syfte. I ett efterföljande stycke kommer vi att diskutera och reflektera över uppsatsens resultat.

8.1 Sammanfattande resultatdiskussion

Vi anser att enkätundersökningen till stor del har hjälpt oss besvara vårt syfte och vår frågeställning.

Det var tydligt att de flesta tillfrågade lärare upplevde att de var förberedda för konfliktsituationer med elever i klassrummet. En merpart av dem ansåg att det berodde på erfarenhet och de flesta av de tillfrågade lärare som känner sig förberedda i konfliktsituationer har jobbat i över 10 år. Även om erfarenhet inte är en faktor som tydligt lyfts fram i litteraturen så menar Ellmin att man som nyutbildad lärare skall lyssna på erfarna lärares erfarenheter och ta lärdom av dem. Han menar vidare att många lärare löser konflikter baserat på deras erfarenhet och att det inte behöver vara negativt.⁷⁶

Av de mycket få lärare som sällan kände sig förberedda inför konflikter i klassrummet så uppgav merparten att det var brist på utbildning inom konflikthantering som var anledningen till denna osäkerhet. Som vi har sett i litteraturen så är just brist på utbildning inom detta specifika område något som både lärarstudenter och nyutbildade lärare upplever.⁷⁷ Det bör dock framhållas att antalet lärare som upplever sig osäkra i konfliktsituationer i klassrummet är betydligt mycket färre än antalet lärare som oftast känner sig säkra i dessa situationer.

Sammanfattningsvis kan vi besvara vår första fråga med att gymnasielärarna i vår studie oftast upplever sig säkra inför konfliktsituationer i klassrummet och att denna säkerhet baseras på erfarenhet.

⁷⁶ Ellmin, 2008:63.

⁷⁷ Ellmin, 2008, SOU 2008:109 samt Aarkrog, 2007.

För att besvara vår andra fråga i frågeställningen har vi använt oss av enkätundersökningens andra, tredje och fjärde fråga. Det är bara 13 av lärarna i vår studie som har läst konflikthantering inom sin utbildning, av dessa har samtliga läst ämnet som en del av en annan kurs. Anmärkningsvärt är att merparten av dessa 13 lärare anser att kursen i konflikthantering har hjälpt dem vid konfliktsituationer, något man även kan se vid en korstabulering av svaren på enkätundersökningens första och tredje fråga. Detta resultat stämmer överens med den SOU vi tagit del av som hävdar att kunskaper inom konflikthantering är nödvändiga för alla lärare oavsett inriktning.⁷⁸

Beaktansvärt är att så få av de lärare som är med i vår studie har läst konflikthantering inom sin utbildning. Det står inte uttryckligen i Lpf 94 att konflikthantering ska behandlas och lyftas fram i gymnasieskolan, men det är något litteraturen tydligt visar efterfrågas av lärarstudenter och även forskare menar att det behövs.⁷⁹ Examensförordningen för lärarprogrammet tar inte heller den upp konflikthantering som något enskilt mål, men i en av kursplanerna för Korta lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet tas konflikthantering upp, dock i väldigt lite omfattning.⁸⁰ Av vår studie framgår det att det är fler lärare som har fått vidareutbildning i konflikthantering än de som har fått utbildning inom ämnet i sin lärarutbildning. Skillnaden är dock inte stor, men vi vill trots det lyfta fram den som ett intressant resultat, där man även kan ana att konflikthanteringskunskaper är något som behövs och efterfrågas i skolans värld.

Vi har sett i korstabuleringen av fråga 2, 3 och 4 att av de som oftast har en pedagogisk strategi bakom hur de agerar i konfliktsituationer så har en majoritet någon slags utbildning inom konflikthantering. Majoriteten är inte stor men ändå nämnvärd. En orsak till detta skulle kunna vara att de som har utbildat sig inom konflikthantering har en vidare tolkning av begreppet konflikt och en större medvetenhet om hur konflikter kan hanteras.

Slutligen vill vi lyfta fram att det är lätt att misstolka vår studies resultat till att svaret på den andra frågan i vår frågeställning nämligen, Påverkar konflikthanteringskurser hur gymnasielärare agerar vid konflikter?, borde bli nej. Man kan tro detta eftersom att de flesta lärare som oftast känner sig förberedda vid konfliktsituationer uttrycker att det är på grund av erfarenhet och inte utbildning som denna säkerhet finns hos dem. Få av dessa lärare har angett att de har utbildning inom konflikthantering. Av de lärare som däremot har fått utbildning i konflikthantering inom sin lärarutbildning känner en stor majoritet att den har hjälpt dem och de anger även att det oftast känner sig säkra inför en konfliktsituation i klassrummet på grund av utbildning. Med andra ord så är svaret på vår frågeställnings andra fråga ja då konflikthanteringskurser faktiskt påverkar gymnasielärare i vår studie.

Vår frågeställnings tredje fråga har vi besvarat med fråga 1 och 2. Även enkätfråga 5 var tänkt att besvara fråga 3 i vår frågeställning, men då denna enkätfråga av validitetsskäl inte kunnat tas med i resultatet kommer den ej att behandlas här.

I litteraturen har vi sett att bakomliggande faktorer påverkar inte bara konflikternas art utan även agerande i konfliktsituationer.⁸¹ Detta kan vi även se i våra enkätsvar där en mängd bakomliggande faktorer till hur man agerar i konfliktsituationer angivits. Den största

⁷⁸ SOU 2008:109:17.

⁷⁹ Lpf 94, Ellmin, 2008 samt Aarkrog, 2007.

⁸⁰ Högskoleförordningen bilaga 2, www.hsv.se/lagochratt/lagarochregler, 2009-12-07 samt Kursplan för LAU 670, http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1253/1253581_LAU670_kursplan_ht08_080703.pdf.

⁸¹ Eriksson, <http://gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/19776>, 2009-12-11.

bakomliggande faktorn är helt klart erfarenhet som vi berört ingående ovan. Andra faktorer värda att lyftas fram är karaktärsdrag och personlighet som kan påverka läraren både positivt och negativt i konfliktsituationer. Till exempel kan konflikträdsla räknas in i denna kategori. Även samtal med kollegor och vänner kan ses som en bakomliggande faktor till hur man agerar i konfliktsituationer. På frågan om det finns andra bakomliggande faktorer än utbildning bakom lärares agerande i konfliktsituationer är svaret alltså ja.

För att återknyta detta resonemang till vårt syfte har vi genom vår studie sett att de allra flesta lärare oftast upplever att de är säkra i konfliktsituationer i klassrummet. De tillfrågade lärare som utbildat sig på något sätt inom konflikthantering tillskrev utbildning betydelse då de på grund av utbildningen oftast kände sig säkra i konfliktsituationer. En stor del av de tillfrågade lärarna tillskriver inte konflikthanteringsutbildning någon betydelse i hur det hanterar konflikter. De allra flesta av dessa lärare har dock inte läst någon sådan utbildning någon gång. Vidare ville vi i vårt syfte ta reda på om teoretiska kunskaper inom konflikthantering påverkar lärarens agerande i konfliktsituationer. Vi kan i vår studie se ett svagt samband mellan de lärare som har utbildning inom konflikthantering och de lärare som använder sig av en pedagogisk strategi vid konflikter. Vi hade hoppats att enkätfråga 5 skulle ge oss starkare kopplingar mellan praktik och teori, men då denna fråga alltså inte tagits med i resultatet blir svaret på detta delsyfte inte lika säkert.

Den sista delen i vårt syfte anser vi vara uppfyllt då en mängd bakomliggande faktorer framkommit i våra resultat som vi tolkar kan påverka lärares agerande i konflikter med elever. Framförallt handlar det om erfarenhet. Det finns säkert många fler faktorer bakom lärarnas agerande som inte framkommit i enkätsvaren, men vi anser att de förfrågade lärarnas främsta bakomliggande faktorer kommit fram i studiens svar.

8.2 Sammanfattande slutdiskussion med egna reflektioner

Vi vill nu sammanfatta uppsatsens resultat samt bidra med våra egna reflektioner.

Studiens resultat förvånade oss då det var så få av de lärare vi tillfrågat som hade haft utbildning i konflikthantering i sin utbildning. Vi anade innan att utbildningsgraden inom detta område skulle vara låg, men inte så låg som den var bland de lärare som deltog i vår enkätstudie. Vi har även uppmärksammat avsaknaden av konfliktbegreppet i Lpf 94 och i högskoleförordningen för lärarutbildningen.⁸² När det finns flera studier som visar på att lärarstudenter och forskare anser att konflikthantering borde tas upp mer ingående både i lärarutbildningen och i gymnasieskolan borde detta även synas i styrdokumentet.⁸³ Det framgår även av vår studies resultat att de lärare som faktiskt har fått utbildning i konflikthantering inom sin lärarutbildning upplever att det har hjälpt dem att hantera konflikter i skolan. För att uppfylla läroplanens mål om att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling anser vi att konflikthanteringskunskaper borde ses som en förutsättning för att förebygga dessa problem och således borde få större utrymme i lärarutbildningen. Vi har inte haft möjlighet att, bortsett från i det Korta lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet, närmare studera innehållet i de kurser på lärarutbildningen som hanterar demokrati, kränkande behandling och mobbing därför kan vi inte säga något om ifall dessa kurser indirekt behandlar konflikter och konflikthantering. Det kan vara så att det sker utbildning inom konflikthantering, men under en

⁸² Lpf 94 och Högskoleförordningen bilaga 2, www.hsv.se/lagochratt/lagarochregler, 2009-12-07.

⁸³ Ellmin (2008), Aarkrog (2007).

annan beteckning.

Vi har även sett att det endast är ett fåtal av studiens lärare som har vidareutbildat sig inom konflikthantering, speciellt bland lärarna med kort arbetslivserfarenhet saknades detta. Vi anser att vidareutbildning inte bara bör ges till lärare som har arbetat länge inom yrket, utan borde vara baserat på vad läraren har för behov, oavsett hur långesedan det var han/hon utbildade sig. Avsaknaden av vidareutbildning är anmärkningsvärd då det framgår av vår studie att den främsta anledningen till säkerhet i konfliktsituationer i klassrummet är erfarenhet. Eftersom erfarenhet inom yrket och specifikt gällande konflikthantering inte kan krävas av lärare med kort arbetslivserfarenhet borde kunskaper inom konflikthantering förmedlas genom lärarutbildningen för att genom teoretiskt kunnande ge den mindre erfarna läraren en starkare känsla av att vara förberedd vid konfliktsituationer. En anledning till bristen på vidareutbildning på yrkesplatsen kan vara att skolorna i dagens ekonomiska läge helt enkelt inte har råd att skicka sina lärare på vidareutbildning eller så förutsätter skolorna att denna kunskap har inhämtats på lärarutbildningen.

Som vi sagt ovan är erfarenhet den största bakomliggande anledningen till att lärare oftast känner sig säkra vid konflikter. Det vi inte har kunnat undersöka i denna studie är hur dessa lärare faktiskt hanterar konflikter i sina klassrum. Det är alltså fullt möjligt att en lärare anser sig oftast vara förberedd för konflikter men ändå hanterar konflikten på ett sätt som leder till en destruktiv lösning.

Sammanfattningsvis vill vi säga att vi som lärare behöver lära oss ett antal sätt att hantera konflikter och för oss känns det mest naturligt att dessa kunskaper ska inhämtas på lärarutbildningen. Att ha en strategi för hur man bemöter och hanterar konflikter är inte bara viktigt för oss som lärare utan även för eleverna. För att på ett bra sätt kunna bemöta och lösa konflikter krävs att alla inblandade parter inte bara kan lyssna på varandra utan även tydligt kan uttrycka sina känslor och behov. Konflikter uppstår inte av sig själva utan i mänskliga möten och vi som lärare måste kunna hjälpa eleverna att hantera dessa olika mänskliga möten, inte minst genom att vara förebilder. Om vi som lärare ska kunna hjälpa eleverna att använda språket som ett redskap och lära dem att bemöta varandra med respekt, vilket är en riktlinje i Lpf 94, så bör vi som lärare först behärska detta själva då det språk som behövs vid konflikthantering inte finns medfött.⁸⁴ Vi menar att om vi lärarstudenter inte får tillräckligt med konflikthanteringsutbildning på lärarprogrammet, måste vi förlita oss på erfarenhet inom ämnet för att kunna känna oss förberedda för konfliktsituationer i klassrummet och förhoppningsvis tillsammans med eleverna kunna lösa dem på ett konstruktivt sätt. Eftersom dessa erfarenheter förmodligen tar några år att samla på sig, blir följderna att de första konfliktsituationer man hamnar i kanske inte kommer att kunna lösas på ett idealt sätt, något som kan påverka både eleverna, läraren och lärarens kollegor på ett negativt sätt.

Hade det i det inledande klassrumsexemplet med eleven som uttryckte positiva åsikter inför hedersmord funnits grundläggande respekt inom klassen samt bland elever såväl som hos läraren funnits förutsättningar för att förstå varandras språk, kanske konflikten kunnat lösas på ett mer konstruktivt sätt än en polisanmälan och avstängning av eleven, något som säkert gynnat både eleven och klassen mer.

⁸⁴ Lpf 94:11.

9 Förslag på vidare forskning

I vår undersökning har vi inte lagt fokus på att definiera vad begreppet erfarenhet egentligen betyder för lärarna. Detta kan vara ett uppslag för vidare forskning då det framgår av vår studie att erfarenhet är en viktig faktor när det gäller hantering av konflikter i klassrummet. Med hjälp av djupintervjuer kan man undersöka vad lärare egentligen uppfattar vara erfarenhet och om denna uppfattning leder till konstruktiv hantering av konflikter.

En annan ingång till vidare forskning kan vara att med SOU:n och Vibe Aarkrogs studie som utgångspunkt undersöka varför Lärarutbildningen, trots kritik, inte förändrats tidigare. När vi genomfört vår undersökning har flera lärare i samtal med oss sagt att bristen på konfliktutbildning var ett problem de kämpade med under deras studietid också. Man skulle alltså kunna hävda att problemet inte är nytt och då är anledningarna till bristen på förändring inom lärarutbildningen intressant att undersöka.

Ytterligare en ingång till vidare forskning kan vara att genom observationer undersöka hur samtalen som många lärare angett som svar på hur de agerar i konfliktsituationer i klassrummet ser ut.

10 Litteraturlista

Aarkrog, Vibe (2007) *Evaluering af 'Korta programmet' – En læreruddannelse på Göteborgs Universitet. UFL-rapport, nr 2007:01*. Göteborgs universitet: Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning.

Claesson, Silwa (2007) *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Colnerud, Gunnel och Granström, Kjell (2002) *Respekt för läraryrket. Om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. Stockholm: HLS förlag.

Ellmin, Roger (2008) *Konflikthantering i skolan - den andra baskunskapen*. Stockholm: Natur & kultur.

Esaiasson, Peter m.fl. (2003) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts.

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2001) *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget.

Skolverket (2009) *Allmänna råd och kommentarer för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*. Stockholm: Fritzes.

Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Läroplaner:

Lgr 62 (1962) Läroplan för grundskolan. Stockholm: Kungliga Skolöverstyrelsen.

Lgr 69 (1969) Läroplan för grundskolan. Allmän del. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Lgr 80 (1980) Läroplan för grundskolan. Allmän del. Skolöverstyrelsen. Stockholm: Utbildningsförlaget

Lpf 94 (2009) Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94 Gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxenutbildningen för utvecklingsstörda Stockholm: Fritzes.

Kursplaner och litteraturlistor från det Korta lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet:

LAU 630:

http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1253/1253583_LAU630_kursplan_ht08_080703_.pdf

LAU 670:

http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1253/1253581_LAU670_kursplan_ht08_080703.pdf

LAU 680:

http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1276/1276251_LAU680_kursplan_ht09_090528.pdf

Litteraturlista LAU 670:

http://www.ufl.gu.se/digitalAssets/1253/1253580_rev_LAU670_litt_081216_just081218.pdf

Undervisningsplan LAU 680 ht 2009:

http://kursportal.student.gu.se/inst/L1L%C4R%7C_%7CNONE/LAU680_HT09/filuppladdning/browse2.php?dir=Kursmoment%2FDeIkurs+1-M%E4nkskliga+m%F6ten&ticket=ST-1350841-HyNUCCxojbnX56gZXTqW-cas. 2009-12-03.

Internetresurser:

Eriksson, Leif och Jordan, Thomas: <http://gupea.ub.gu.se/dspace/handle/2077/19776>. 2009-12-11.

Forskningsetiska principer: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Högskoleförordningen. Bilaga 2: www.hsv.se/lagochratt/lagarochregler. 2009-12-17.

Lärare för fred: <http://www.larareforfred.se/lgr80>. 2009-12-03.

Nationalencyklopedin: <http://www.ne.se/konflikt>. 2009-12-10.

Skollagen: <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100>. 2009-12-17.

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19851100.htm>. 2009-12-27.

Statens Offentliga Utredning 2008:109 *En hållbar lärarutbildning*. Stockholm:

Utbildningsdepartementet: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/67/37/b4b3b355.pdf>

Svenska akademins ordbok: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>, 2009-12-10.

Utbildnings och forskarnämnden för lärarutbildningens hemsida för länkar till respektive kursplan: <http://www.ufl.gu.se/utbildning/kortaprogrammet/auo/>. 2009-12-17.

11 Bilagor:

Bilaga 1. Enkäten

Bilaga 2. Datamatriisen

Bilaga 3. Kodboken

Bilaga 4. Brevet till rektorerna

Bilaga 5. Figur 6. Fördelning av lärarnas inom läraryrket antal arbetade år.

11.1 Bilaga 1. Enkäten

ENKÄTUNDERSÖKNING

1. Upplever du att du är förberedd för och vet hur du skall hantera en konfliktsituation mellan dig och en elev i klassrummet?

Oftast Sällan

- a. Om **Oftast**, vad tror du att det beror på? (Välj ett eller flera alternativ.)

- Erfarenhet
- Utbildning, definiera:

- Andra anledningar, beskriv:

- b. Om **Sällan** vad tror du det beror på? (Välj ett eller flera alternativ.)

- Brist på erfarenhet
- Bristande utbildning
- Konflikträdsla
- Övriga anledningar, beskriv:

2. Har du en pedagogisk strategi bakom hur du vill agera i konfliktsituationer i klassrummet?

Oftast Sällan

Beskriv gärna kortfattat:

a. Om **Oftast**, brukar du agera enligt den strategin när en konfliktsituation uppstår?

Oftast Sällan

Beskriv gärna kortfattat:

3. Hur du läst konflikthantering inom din lärarutbildning? (Vidarutbildning, lärarlyftet etc. räknas inte.)

Ja Nej

a. Om **Ja** har du läst ämnet som:

Enskild kurs Del av kurs

11.2 Bilaga 2. Datamatriisen

EN K ÄT	Fråg a 1: O/S	1a: EUÖ		1b: BE BU K Ö			2: S/ O	2a: S/ O	3: N/J	3a : E/ D	3b: J/N	4: N/J	7:					
		0-5	6-10	11-15	16-20	21-												
1	O		E				S		N			N					X	
2	O		E	U				O	S	N			J				X	
3	O		E					O		O	N		N					
4	O		E					O		O	N		N				X	
5	O		E					O		O		J	D		J	X		
6	O		E	U				O		O		J	D	J		J	X	
7	O		E	U	Ö			O		O	N				J		X	
8	O		E	U	Ö		Ö	O					N		X			
9	O		E	U	Ö			S			N		N				X	
10	O		E					S			N		N		X			
11	O		E		Ö			S			J	D	N	N	X			
12	O		E					O		O	N		N		X			
13		S				B E	B U		S			N			N	X		
14		S				B E	B U	K	S			J	D	J	N	X		
15	O		E					O		O	N		N			X		
16		S				B E		K	Ö	S			J	D	N	N	X	
17	O		E	U				S			J	D	J		N		X	
18	O	S		E		B E	B U	K	S			N			N		X	
19	O		E	U					O		N				J		X	
20	O		E	U					O		O	N			J		X	
21	O		E						O		O	N			J		X	
22	O		E	U	Ö			S			N				J		X	
23	O		E	U					O		O		J	D	J		J	X
24	O		E						S			J	D	J	N		X	
25		S				B U	K		S			N			N		X	
26	O		E						O	S	N				N		X	
27	O		E								J	D	N	N		X		
28	O		E						S			N			N		X	
29	O		E						O		O	N			J		X	
30	O		E		Ö				O		O		J	D	J	N	X	
31	O		E		Ö				O		O	N			N	X		
32	O		E						O			N			J		X	
33	O		E						S			N			N		X	

11.3 Bilaga 3. Kodboken

I denna bilaga kommer vi att redovisa de kategorier vi samlat svaren på de öppna frågorna i. I de flesta fall kommer även numren på enkäterna vara redovisade. Det är i de fall då vi använt frågan vid en korstabulering. Vi vill här upprepa att vi, innan vi numrerade enkäterna, blandade dem så vi har ingen vetskap om vilken lärare som hör till vilken enkät. Enkäterna finns att tillgå hos oss om det finns intresse att kontrollera nedanstående uppgifter.

Fråga 1a – Andra anledningar än erfarenhet till att lärare oftast känner sig säkra i konfliktsituationer i klassrummet:

Det finns lärare som under denna rubrik har svarat erfarenhet. Då detta redan är ett av de styrda svarsalternativen på denna fråga har vi bortsett från dessa svar på den beskrivande delen av frågan.

Vi vill först presentera de som har definierat vilken slags utbildning de har som har gjort att de upplever sig säkra i konfliktsituationer.

Kortare fortbildningar: (3st)
Konfliktutbildning: (2st)
SET (Social emotionell träning): (2st)
Inom lärarutbildningen: (1st)
Del av (annan än lärar-) utbildning: (4st)

Av de lärare som har definierat övriga anledningar på denna fråga har vi fått kategorierna:

Karaktärsdrag/personliga egenskaper: (7st)
Samtal med kollegor och vänner: (2st)
Upplever sällan konflikter, svårt att veta hur man reagerar: (1st)
Personlig inställning till konflikter: (1st)
Ålder: (1st)
Är ofta förberedd men konflikter tar mycket tid, så det är svårt att ta tag i dem direkt: (1st)
Är öppen för lösningar och anser att konflikter oftast leder till utveckling: (1st)

Fråga 1b – Andra anledningar än brist på erfarenhet, brist på utbildning och konflikträdsla till varför läraren sällan känner sig säker i konfliktsituationer i klassrummet

Har sällan konflikter på grund av förebyggande arbete för att förhindra dem: (2st)
Man kan inte förbereda sig för konflikter: (1st)

Fråga 2 – Beskrivning om läraren ofta/sällan har en pedagogisk strategi vid konflikter i klassrummet

Då vi har korstabulerat denna fråga inleder vi med att redogöra för vilka lärare som angett ett svar, men inte motiverat det. O står för att läraren svarat oftast och S står för att läraren svarat sällan i sitt svar. Siffran bakom bokstaven anger vilken enkät svaret är hämtat ifrån. Det finns

en enkät där läraren inte har fyllt i varken svarsalternativet oftast eller sällan, den finns markerad som ett frågetecken.

Ingen motivering:

O:23

O:55

O:45

O:57

O:5

?:27

=6st

S:18

S:9

S:17

S:11

S:36

S:41

S:47

S:48

S:51

S:13

=10

Av de lärare som har motiverat sina svar på fråga 2 har vi kategoriserat svaren i några olika kategorier. Under varje kategori kommer vi först redovisa om läraren i fråga har svarat oftast eller sällan följt av enkätens nummer.

Samtal:

O:8

O:6

O:30

O:35

O:31

O:38

O:49

O:7

O:50

O:54

O:29

O:21

O:20

O:19

O:4

O:3

O:34

O:46
O:44
=19st

S:14
S:56
S:52
S:24
=4st

Situationsanpassat/improvisation/instinkt/intuition:

O:39
S:16
S:22
S:28
S:33
S:53
=6st

Isolerar konfliktsituationen:

O:15
S:10
=2st

Vad menar med ”pedagogisk” strategi?

O:40
O:42
=2st

Ignorera konflikten:

O:12
S:1
=2st

Frivilligt att gå in på plan, där bestämmer domaren, annars åker man ut:

O:43
=1st

Erfarenhet:

O:26
=1st

Brist på utbildning:

S:25
=1st

Ta det lugnt för att undvika att hetsa upp stämningen:

O:2

=1st

Tänker igenom och ser till att man har underlag exempelvis vid betygssdiskussion:

O:32

=1st

2a – Om läraren oftast har en strategi vid konflikter, brukar han/hon då agera efter denna strategi?

Vi kommer först redogöra för de lärare som har svarat att de antingen oftast eller sällan följer sin strategi, men inte angivit någon beskrivning för hur de gör.

Ingen beskrivning:

O:4

O:5

O:7

O:21

O:54

O:57

O:50

O:45

O:39

O:38

O:34

O:55

O:23

O:43

=14

S:26

=1st

De som har beskrivit hur de agerar har blivit kategoriserade i nedanstående kategorier:

Samtal:

O:3

O:15

O:20

O:29

O:35

=5

Reagerar ofta på instinkt/situationsanpassat:

O:46

O:6

?:32

=3

S:2

=1st

Tidsbrist/stress/möjlighet att stanna kvar efter lektionen:

O:49

O:31

=2st

Vara påläst inför ämnesrelaterade konflikter, låter eleven se sitt eget ansvar, ställer frågor eller går emellan om konflikten är mellan elever:

O:40

=1st

Om läraren inte kan lösa konflikten själv kallas en tredje part in (rektor):

O:44

= 1st

Om eleverna lyder:

O:12

=1st

Beror på mellan vilka konflikten är, om jag är del i den kan det vara svårt att hålla sig till strategier:

O:30

=1st

3b – Om du läst konflikthantering som kurs/del av kurs, upplever du att kursen har hjälpt dig?

Här kommer kategorierna redovisas och under varje kategori kommer det framgå om läraren svarat ja eller nej på frågan om kursen hjälpt honom/henne vid konfliktsituationer.

Ja, teori med praktik är viktigt:

J:55

J:35

=2st

Kursen gav mig nya impulser:

J:6

=1st

Jag lärde mig medling:

J:30

=1st

Gav mig ett språk:

J:17

=1st

Kursen var för teoretisk:

J:14

N:11

N:16

N:27

=4

5 - Tänk dig följande scenario; En elev kommer 15 minuter för sent till din lektion och börjar med en gång prata med sina klasskamrater och störa dig i din genomgång. Hur reagerar du som lärare?

Under varje kategori är enkätnummer angivet.

Tillsägelse, varierande i styrka, men dock inte samtal:

19

18

8

9

56

24

35

34

42

52

53

57

54

28

25

19

13

10

3

1

=20st

Två stegs modell, säger till, skickar ut:

39

40

41

45

46

48
50
29
=8st

Tillsägelse och samtal efter lektionen:

31
27
49
22
7
2 (=6st)

Tillsägelse med hot (meddela föräldrar/skicka ut ur klassrummet/mer arbete):

17
30
15 (=3st)

Samtalar med eleven inför klassen:

14
55
20
=3st

Individuellt samtal efter lektionen eller gruppsamtal om regler under lektionen:

21
=1st

Läraren tystnar så att uppmärksamheten riktas åt eleven vilket då kan bli generande:

38
=1st

Läraren tystnar, och blir sedan bitsk:

43
=1st

Har ej problemet, låser dörren:

6
=1st

Med humor/lugn, om det inte hjälper skickas eleven/eleverna ut:

37
=1st

Tre stegs modell, säger till, skickar ut, samtal:

33
=1st

Säger till, skickar ut, om eleven inte gör det avslutas lektionen och rektor tillkallas:

44

=1st

Säga till, reder ut diskussionen om det är nödvändigt:

16

=1st

Elevberoende strategi (beroende av elevens historia):

26

=1st

Ett glatt och positivt välkomnande, visar du respekt så får du också respekt tillbaka:

23

=1st

Försöker lyfta fram (det underliggande) problemet, om det inte är viktigt poängteras att eleven stör och ger en tillsägelse och påminner sedan hela klassen om reglerna kring sen ankomst:

11

=1st

Lärare som inte har skrivit någonting på denna fråga:

32

36

47

51

12

5

=6st

Lärare som inte har skrivit någonting, men refererar till tidigare svar:

4

=1st

11.4 Bilaga 4. Brevet till rektorerna

Hej!

Vi heter Sara Lundgren och Jonna Vinje och går sista terminen på korta lärarprogrammet i Göteborg. Vi skriver nu vårt examensarbete och undrar om vi kan få komma till er skola några timmar under en dag och sitta i fikarummet/lärarrummet och be lärarna fylla i en enkät.

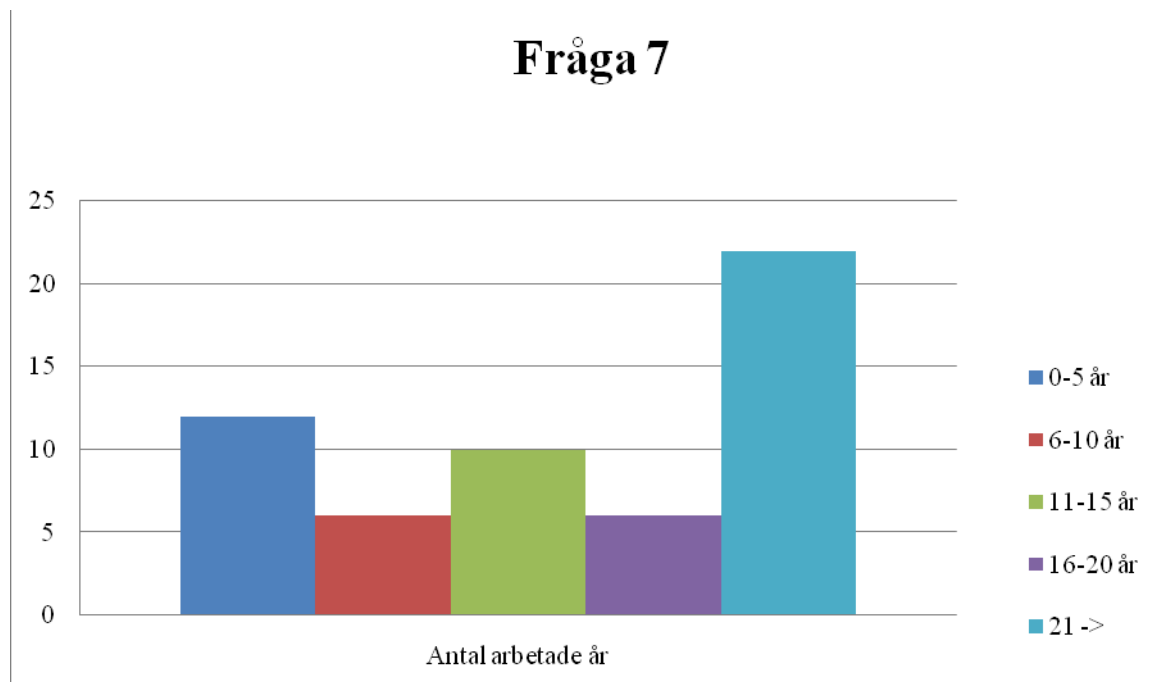
Syftet med vårt arbete är att ta reda på om utbildade lärare tycker att konflikthanteringskurser inom lärarutbildningen har saknats dem. Vi ber dig dock att inte berätta för mycket för lärarna om vårt syfte för att inte påverka resultaten.

Vi kommer att bjuda dem som deltar på kakor och enkäten tar ca. 5-10 minuter att fylla i. Det vore till stor hjälp om vi fick besöka er skola. Då vår tid är mycket begränsad ber vi er om att få komma så snart som möjligt, gärna denna vecka (vecka 47).

Om vi inte hör från dig kommer vi att försöka nå dig per telefon de närmsta dagarna.

Med vänliga hälsningar Sara och Jonna

11.5 Bilaga 5. Figur 6. Fördelning av lärarnas inom läraryrket antal arbetade år.

Figur 6. Fördelning av lärarnas inom läraryrket antal arbetade år.